

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ, ФІНАНСІВ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ**

САМОХВАЛ Андрій Валерійович

ОБЛІКОВА ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМА МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

**Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»**

**Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та
оподаткування в галузях економіки
Подолянчук Олена Анатоліївна**

ВІННИЦЯ – 2024

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку, фінансів та аудиту

Кафедра обліку і оподаткування в

Затверджую

зав. кафедри _____

«_____» _____ 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту Самохвал Андрію Валерійовичу

на тему «Облікова та податкова система малих підприємств»

затверджена Наказом від « 11 » вересня 2023 р. № 333 д

Календарний план виконання кваліфікаційної роботи

Структура роботи		Термін підготовки
Вступ		до 29.12.2023 р.
Розділ 1	Теоретичні основи систем обліку та оподаткування малих підприємств	до 29.12.2023 р.
Розділ 2	Облікова та податкова системи малих підприємств	до 02.02.2024 р.
Розділ 3	Напрями удосконалення організації обліку та оподаткування суб'єктів малого бізнесу в сучасних умовах	до 29.03.2024 р.
Висновки		до 19.04.2024 р.
Список використаних джерел		до 19.04.2024 р.

Термін подання роботи на кафедру

для попереднього захисту « 21 » травня 2024 р.

Завдання

видав керівник « 12 » вересня 2023 р.

Підпис _____

АНОТАЦІЯ

Метою написання кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних та практичних положень щодо систем обліку та оподаткування малих підприємств.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи необхідно виконати такі завдання: розкрити особливості обліку та оподаткування малого бізнесу в умовах введення воєнного стану; охарактеризувати нормативно-правове регулювання обліку і оподаткування малих підприємств; розкрити сучасний стан розвитку малого бізнесу; охарактеризувати особливості оподаткування малого бізнесу; розкрити облікову систему малих підприємств; розглянути напрями посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів малого підприємництва; розкрити проблеми малого бізнесу в період кризи та шляхи їх подолання; обґрунтувати напрями диджиталізації бухгалтерського обліку малих підприємств; розкрити зміст податкової політики суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану.

Об'єктом дослідження є система обліку та оподаткування малих підприємств. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку та оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Кваліфікаційна робота виконувалася на матеріалах суб'єкта господарювання – Фізична особа-підприємець Самохвал Валерій Миколайович», м. Кодима Одеська область Кодимський район.

За результатами дослідження сформульовані висновки.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 89 сторінках друкованого тексту, включає 20 таблиць, 5 рисунків. Використано 60 літературних джерел.

Ключові слова: облік, малі підприємства, спрощена система обліку і оподаткування.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМ ОБЛІКУ ТА
ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Малий бізнес в умовах війни: облік і оподаткування

1.2. Нормативно-правове регулювання систем обліку та оподаткування
малих підприємств

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВА ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМИ МАЛИХ
ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Сучасний стан розвитку малого бізнесу

2.2. Особливості процесу оподаткування малого бізнесу

2.3. Особливості облікової системи малих підприємств

2.4. Напрями посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів
малого бізнесу

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА
ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ

3.1. Проблеми малого бізнесу в період кризи та шляхи їх подолання

3.2. Диджиталізація бухгалтерського обліку малих підприємств

3.3. Податкова політика суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Мале підприємництво є провідною ланкою економіки, завдяки йому визначаються темпи економічного та соціального розвитку країни. Малий бізнес сприяє формуванню конкурентного середовища, він запобігає утворенню монополії, що є позитивним явищем, тому що конкуренція виступає рушійною силою економічного прогресу. Характеризується гнучкістю, швидкою адаптацією до нових економічних умов і змін кон'юнктури ринку. Наразі мале підприємництво в Україні знаходиться в складних умовах, у тому числі, це є результатом негативних наслідків пандемії та бойових дій в країні. Тому в сучасних умовах постає питання щодо підтримки та розвитку цього важливого сегменту економіки України.

В умовах затяжної кризи розвитку малого бізнесу заважає ціла низка економічних та організаційних перешкод, де особливу роль відіграють значне податкове навантаження та неефективний механізм його оподаткування. Мале підприємництво є важливою умовою для відновлення економіки країни після кризи, оскільки воно є вкрай гнучке та може миттєво відреагувати на зміни кон'юнктури ринку, сприяє регіональному розвитку, створює нові робочі місця, формує міцний середній клас, а також є вагомим джерелом податкових надходжень до бюджетів.

Вагомий внесок у дослідження сутності та особливостей спрощення обліку на підприємствах малого бізнесу здійснили такі вчені, як: Калетнік Г.М., Гончарук І.В., Ємчик Т.В., Лутковська С.М., Бобиль В.В., Топоркова О.А., Василюк Н.М., Добрунік Т.П., Гудзенко Н.М., Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Коваль Л.В., Мулик Т.О., Правдюк Н.Л., Новіков В.В. та інші. Проте низка проблем, пов'язаних з організацією та методикою обліку підприємств малого бізнесу в умовах кризових ситуацій, залишаються невирішеними

Метою написання кваліфікаційної роботи є розкриття теоретичних та практичних положень щодо систем обліку та оподаткування малих

підприємств.

Відповідно до мети кваліфікаційної роботи необхідно виконати такі завдання: розкрити особливості обліку та оподаткування малого бізнесу в умовах введення воєнного стану; охарактеризувати нормативно-правове регулювання обліку і оподаткування малих підприємств; розкрити сучасний стан розвитку малого бізнесу; охарактеризувати особливості оподаткування малого бізнесу; розкрити облікову систему малих підприємств; розглянути напрями посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів малого підприємництва; розкрити проблеми малого бізнесу в період кризи та шляхи їх подолання; обґрунтувати напрями диджиталізації бухгалтерського обліку малих підприємств; розкрити зміст податкової політики суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану.

Об'єктом дослідження є система обліку та оподаткування малих підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів обліку та оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Кваліфікаційна робота виконувалася на матеріалах суб'єкта господарювання – Фізична особа-підприємець Самохвал Валерій Миколайович» (ФОП Самохвал В.М.), м. Кодима Одеська область Кодимський район.

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 85 сторінках друкованого тексту, включає 20 таблиць, 5 рисунків. Використано 60 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СИСТЕМ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Малий бізнес в умовах війни: облік і оподаткування

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [4, с. 37].

Існує значна кількість визначень поняття «підприємництво». Зокрема, найбільш поширене з них полягає у законодавчому закріпленні відповідних ознак та рис, йому притаманних. Так, законодавчо визначено, що підприємництво є самостійною, ініціативною, систематичною господарською діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) на власний ризик з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Також для сучасних поглядів характерне визначення підприємництва динамічним, активним елементом бізнесу, який реалізує ініціативну, самостійну діяльність громадянами або їх об'єднаннями на власний ризик і під власну майнову відповідальність задля отримання прибутку від виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг [6].

Тобто, сучасна економічна наука визначає підприємництво особливими видом діяльності, в основу якої покладено реалізацію виробничих відносин. Підприємництву сьогодні відводиться значне місце у вирішенні проблем соціально-економічного характеру: подолання безробіття, формування конкурентного середовища, підтримка інноваційної активності, пом'якшення соціальної нерівності тощо [6].

Однак досі суперечливим залишається чітке визначення характеру самої підприємницької діяльності. Це пов'язано з тим, що підприємництво як вид діяльності притаманний будь-яким економічним суб'єктам незалежно від їх розмірів та сфери функціонування. Однак, традиційно при згадці

підприємництва переважає його асоціювання саме з малим (дрібним) бізнесом. Насамперед, такий стан справ пов'язаний із спроможністю малого бізнесу швидко адаптуватися до змін, пошуку та втіленню нових ідей швидше порівняно з представниками великого бізнесу, тобто бути новаторським за своєю суттю та більш гнучким. Крім того, підприємницька діяльність, основу якої складає новаторство характеризується більшими ризиками, що спонукає до пошуку варіантів мінімізації наслідків ризику, зокрема й шляхом обмежень, які дають змогу отримувати додаткові державні стимули при здійсненні діяльності [6].

Україна, на жаль, відноситься до тих країн, в яких ведення підприємницької діяльності пов'язане з великим ступенем ризику і неформальними витратами. Незважаючи на це, Україна піднялася на сім пунктів у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing business-2020, який щорічно публікує Світовий банк і посіла 64-й рядок зі 190 країн [17, с. 150].

Рейтинг Doing Business – це щорічний рейтинг інвестиційної привабливості 190 країн світу. Звіт Doing Business складається за підсумками комплексного дослідження стану реформ у кожній країні за 10 ключовими індикаторами, які використовуються для аналізу економічних результатів та виявлення успішних реформ та оцінки їхньої ефективності. Індекс легкості ведення бізнесу Doing Business є важливим маркером для інвесторів при ухваленні рішення про інвестиції в ту чи іншу країну світу [17, с. 150].

Вже традиційно рейтинг очолює Нова Зеландія. Другу позицію зайняв Сінгапур, на третьому рядку Гонконг, на четвертому розташувалася Данія, замикає топ-5 Південна Корея. Із пострадянських країн найкраще з веденням бізнесу справи у Грузії – вона на сьомому місці. Далі йдуть Литва (11), Естонія (18), Латвія (19), Казахстан (25), Азербайджан (34), Вірменія (47), Молдова (48), Білорусь (49). На останньому 190-му місці – Сомалі [17, с. 150].

За даними звіту Світового банку, цього року Україна покращила свої показники по 6 із 10 індикаторів, які враховуються фахівцями Світового банку під час складання рейтингу [17, с. 150].

За умов наявної соціально-економічної кризи, що має місце в Україні визначальну роль малого бізнесу можна охарактеризувати наступними рисами:

- значний сектор економіки;
- свобода ринкового вибору;
- формування конкурентного середовища;
- залучення до легальної економічної сфери коштів, що перебувають поза банківською сферою економіки;
- основа дрібнотоварного виробництва;
- швидка окупність витрат;
- реалізація інновацій;
- створення робочих місць без будь-якого фінансування з боку держави;
- розширення самозайнятості населення;
- основа формування середнього класу [50, с. 53].

В цілому, в національній системі регулювання малого бізнесу існує паралельно три напрями розподілу суб'єктів господарювання задля виокремлення представників малого бізнесу, здійснення яких передбачає досягнення цілей обліку, цілей оподаткування та цілей регулювання. Для цілей регулювання використовується фактично дві групи суб'єктів малого бізнесу: фізичні особи-підприємці (ФОП) та юридичні особи (підприємства) [6].

У ч. 3 ст. 55 Господарського кодексу України [7] суб'єкти малого бізнесу поділяються за кількісними критеріями щодо чисельності працівників та обсягу річного доходу:

- мікропідприємства – до 10 осіб працюючих, до 2 млн євро річного доходу;
- суб'єкти малого підприємства (МП) – до 50 осіб, до 10 млн євро річного доходу відповідно;
- суб'єкти середнього підприємства – до 250 осіб, до 50 млн євро;
- великі підприємства – понад 250 осіб працюючих, понад 50 млн євро

доходу за рік [7].

У таблиці 1.1 узагальнено класифікацію підприємств за нормами Господарського кодексу України.

Таблиця 1.1

Критерії поділу підприємств на малі, середні великі

Критерії	Мікро	Малі	Середні	Великі
Річний дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 2 млн. євро	до 10 млн. євро	до 50 млн. євро	понад 50 млн. євро
Середня кількість працівників	до 10 осіб	до 50 осіб	до 250 осіб	понад 250 осіб

Джерело: сформовано за [7]

У ст. 2 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [39] суб'єктів малого бізнесу можна визначити на основі трьох основних кількісних критеріїв – за балансовою вартістю активів, чистим доходом від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), середньою кількістю працівників:

– мікропідприємства – балансова вартість активів до 350 тис. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 700 тис. євро, середня кількість працівників до 10 осіб;

– суб'єкти малого підприємства (МП) – балансова вартість активів до 4 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 8 млн. євро, середня кількість працівників до 50 осіб;

– суб'єкти середнього підприємства – балансова вартість активів до 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) до 40 млн. євро, середня кількість працівників до 250 осіб;

– великі підприємства – балансова вартість активів понад 20 млн. євро, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) понад 40 млн. євро, середня кількість працівників понад 250 осіб [39о].

У таблиці 1.2 узагальнено класифікацію підприємств за нормами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

Критерії поділу підприємств на малі, середні великі

Критерії	Мікро	Малі	Середні	Великі
Балансова вартість активів	до 350 тис. євро	від 350 тис. євро до 4 млн. євро	від 4 млн євро до 20 млн євро	понад 20 млн євро
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	до 700 тис. євро	від 700 тис. євро до 8 млн євро	від 8 млн євро до 40 млн євро	понад 40 млн євро
Середня кількість працівників	до 10 осіб	від 10 до 50 осіб	від 50 до 250 осіб	понад 250 осіб

Джерело: сформовано за [39]

Окрему групу критеріїв для суб'єктів малого бізнесу визначено у Податковому кодексі України [38]. Згідно з ст. 291 Податкового кодексу для стимулювання розвитку малого бізнесу запроваджено систему спрощеного оподаткування та виділено чотири основні групи платників єдиного податку:

- перша група (ставка 10% розміру прожиткового мінімуму) – ФОП, які здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках чи надають побутові послуги виключно населенню, не використовують працю найманих осіб, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 167 мінімальних заробітних плат;

- друга група (ставка 20% розміру мінімальної заробітної плати) – ФОП, які здійснюють різного роду види діяльності та надають послуги населенню та юридичним особам за чітко визначеним переліком, можуть використовувати працю найманих осіб (до 10 осіб), обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 834 мінімальних заробітних плат;

- третя група (ставка 3% доходу – якщо особа є платником ПДВ; 5% доходу – якщо особа не є платником ПДВ) – юридичні особи та ФОП, які використовують працю найманих осіб (кількість осіб не обмежена), обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 1167 мінімальних заробітних плат;

- четверта група (об'єктом оподаткування є площа

сільськогосподарських угідь, базою оподаткування є нормативна грошова оцінка одного гектара) – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75% [38].

Враховуючи значимість розвитку малого підприємництва, спрощена система оподаткування, як спеціальний податковий режим, була запроваджена саме для зниження податкового навантаження та стимулювання до прозорості ведення діяльності у сфері малого бізнесу в Україні [9].

Як зазначають науковці, спрощена система оподаткування (ССО) була створена з метою стимулювання підприємницьких ініціатив, зокрема за допомогою полегшення обліку та звітності, що сприяло вступу на ринок нових учасників, зокрема фізичних осіб-підприємців (ФОП). З моменту її введення, ССО зазнала ряд змін, що торкнулись таких аспектів, як: розмір єдиного податку (ЄП), методика його обчислення, список податків, що замінюються ЄП, а також критерії, які визначають можливість для підприємств та ФОП застосовувати ССО. Сьогодні спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва [9].

З 24 лютого 2022 року бізнес перебуває у стані перманентної нестабільності, господарюючі суб'єкти були неготові до воєнних подій, про що свідчить фактична відсутність достатніх обсягів резервів [33].

Лише 5% господарюючих суб'єктів мали фінансові резерви, обсяг яких достатній для підтримки активності більше, ніж на рік; значна частка респондентів (29%) не мала зовсім резервного капіталу, що було компенсовано за рахунок скорочень і зниження заробітних плат [33].

Фінансові резерви не можуть гарантувати збереження бізнесу, адже існують великі ризики руйнування чи пошкодження господарюючих

суб'єктів. Щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків протягом 2022 року внаслідок повномасштабного вторгнення, переважна кількість із цих підприємств сконцентрована в шести областях – Київській та Донецькій (по 17% від загальної кількості), Запорізькій (14%), Харківській (13%, Луганській (10%) та Миколаївській (8%) [33].

Проте, великий бізнес проявив більшу стійкість до потрясінь і майже 90% господарюючих суб'єктів продовжили працювати з повною або зменшеною потужністю, що нехарактерно для малого і середнього підприємництва (МСП) [33].

Лише 14% суб'єктів МСП продовжили повноцінно функціонувати після 24 лютого 2022 року, в той час як серед суб'єктів великого бізнесу цей показник становив 41%. Припинили свою діяльність лише 2% великих підприємств, порівняно із 22% суб'єктів малого і середнього бізнесу чи мікро-бізнесу [33].

Бізнес України пережив декілька еволюційних етапів адаптації до умов воєнного стану. Пріоритетним завданням стало збереження господарюючого суб'єкта, виведення його із шокового стану, пошук методів та шляхів відновлення активності. Однією із можливостей, наданих державою, була пропозиція механізму релокації бізнесу, що дозволило зберегти певний відсоток господарюючих суб'єктів. Станом на квітень 2022 року лише 61% підприємств не мали потреби у зміні юридичного та/або фактичного місця розташування, решта учасників ринку розуміли необхідність такого кроку, адже значна частка підприємств розташовувалась на територіях, де з початку війни велись активні наземні бойові дії. Результати опитування, проведеного Gradus22, свідчать, що у квітні 2022 року сектор МПС, на який припадає більша частка господарюючих суб'єктів, був готовий до змін і релокації:

- 21% МСП, а також суб'єктів мікро-бізнесу хотіли перемістити свій бізнес, вже зробили це на момент проведення опитування або перебували у процесі переміщення;

- 10% респондентів бачили потребу у переміщенні, але на момент

опитування ще не реалізували такі дії [33].

До основних проблем, які значно обмежували можливості бізнесу впродовж літа 2022 року належали: зростання цін на сировину/матеріали/товари (62% респондентів), складнощі з перевезенням сировини чи готової продукції територією України (47% респондентів), зменшення попиту на продукцію/послуги, а також брак палива (36% респондентів) [33].

Проте, вже восени на зміну етапу умовної стабільності прийшла енергетична криза, спричинена безпрецедентними обстрілами критичної інфраструктури України. На перше місце серед основних проблем бізнесу в листопаді 2022 року вийшли перебої з постачанням електроенергії, водо- та теплопостачанням, випередивши проблему зростання вхідних цін. Небезпека для працівників через інтенсифікацію обстрілів посіла третє місце, випередивши проблеми з логістикою [33].

До інших проблем, які менш негативно впливають на стан підприємництва, але залишаються серед актуальних перешкод для бізнесу належать: розрив ланцюжків постачання, брак робочої сили як наслідок масової міграції, брак палива, руйнування виробничих потужностей, пошкодження майна у результаті активних бойових дій, корупція [33].

У загальній схемі бухгалтерського та податкового обліку малі підприємства відіграють важливу роль. Вони зобов'язані вести точний фінансовий облік і скласти податкові декларації, що може бути складним і трудомістким процесом. Організація обліково-аналітичної роботи має важливе значення для виконання малим бізнесом регуляторних вимог. Це підкреслює їхнє місце в системі бухгалтерського та податкового обліку, підкреслюючи потребу в ефективній, дієвій та підтримуючій системі, яка б допомагала їм у виконанні цих зобов'язань [49].

Зазвичай система бухгалтерського обліку складається з облікової політики, форми бухгалтерського обліку та способу обробки облікової інформації. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та

фінансову звітність в Україні» № 996 від 16.07.1999 р., під терміном «облікова політика» розуміється сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку визначають облікову політику як сукупність принципів, основи, домовленостей, правил і процедур, прийнятих управлінським персоналом для складання та подання фінансової звітності [49].

Основним завданням прийнятої підприємством облікової політики є достовірне відображення діяльності підприємства, формування повної, об'єктивної та достовірної інформації про неї для цілей об'єктивного регулювання цієї діяльності в інтересах зацікавлених осіб [49].

Підприємства повинні обирати і застосовувати з існуючих способів і варіантів ведення бухгалтерського обліку ті, які найкраще полегшують обліковий процес і сприяють формуванню повної та достовірної інформації про фінансовий стан підприємства. Облікова політика малого бізнесу формується шляхом вибору способів ведення бухгалтерського обліку з дозволених нормативними документами з урахуванням зовнішніх і внутрішніх факторів впливу [49].

Вивчення фактичних даних щодо методів бухгалтерського обліку, які застосовуються на малих підприємствах, свідчить про те, що вимоги Національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) є прийнятними для малих підприємств, оскільки вони надають керівництву право вибору при формуванні облікової політики. Однак деякі вимоги цих документів є занадто складними для застосування на практиці, особливо з огляду на те, що веденням бухгалтерського обліку може займатися власник малого підприємства [49].

Для підтримки малого бізнесу в умовах війни уряд впровадив і має намір продовжувати впроваджувати ініціативи, які визначатимуть пріоритети та стимулюватимуть бізнес, а також внесуть певні зміни в систему обліку та оподаткування [49].

Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо застосування норм в умовах воєнного стану» був підписаний з метою підтримки різних типів підприємств у воєнний час. Закон пом'якшує вимоги до сплати податків, звільняє бізнес від фінансових санкцій за несвоєчасну сплату податків та скасовує податкові перевірки під час воєнного стану [49].

Малі підприємства мають унікальні особливості в обліку, які включають зокрема відображення господарських операцій в місяці, коли вони відбулися. Щодо методів обліку, передбачені два основні варіанти: метод простого обліку та метод спрощеного обліку, обираючи з яких малі підприємства можуть зосередитися на тому, що найкраще підходить для їхнього конкретного бізнесу [49].

Малі підприємства можуть використовувати різні плани рахунків бухгалтерського обліку для відображення своєї економічної діяльності, включаючи «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарської діяльності підприємств» № 291 і «План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва» № 186. Варто відзначити, що спрощений план рахунків, на відміну від загального плану, включає тільки 30 синтетичних рахунків першого порядку [49].

При спрощеній формі бухгалтерського обліку для малих підприємств необхідно вносити зміни до реєстрів обліку. Юридичні особи, які здійснюють спрощений облік доходів і витрат, використовують чотири журнали: журнал обліку активів, журнал обліку капіталу та зобов'язань, журнал обліку доходів та журнал обліку витрат. У цих журналах не використовуються рахунки [49].

Завершальним етапом в обліковому процесі є фінансова звітність, яка виконує ключові функції бухгалтерського обліку, такі як контрольну, інформаційну, аналітичну, а також допомагає у вирішенні поставлених завдань [49].

Для вивчення взаємозв'язку між цими елементами важливо зрозуміти роль і місце фінансової звітності у виконанні завдань, що стоять перед бухгалтерським обліком. Особливості змін до обліку в період військового стану наведені у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Ключові зміни спрощеної системи обліку в умовах воєнного стану

Зміна	Суть
Подання звіту з єдиного податку	Декларація платника єдиного податку не заповнюється за період, у якому єдиний податок не сплачувався
Подання звіту з єдиного внеску	Звіт не подається протягом періоду, в якому внесок не сплачувався
Нарахування єдиного внеску на працівників, що мобілізовані	Розрахунок здійснювався на підставі нарахованого доходу в межах максимальної величини, на яку нараховується єдиний внесок
Порядок сплати єдиного податку	Сплата єдиного податку (ЄП) здійснюється протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем відповідного граничного строку подання податкової декларації
ПДВ	Звільнення з оплати ПДВ фізичних осіб, що знаходяться на третій групі оподаткування
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які спроможні своєчасно виконувати свої податкові обов'язки звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків

Джерело: [49]

Особливості діяльності у суб'єктів малого підприємництва не обмежуються лише обліком, але також виникають у сфері оподаткування. Зміни в податковому законодавстві привели до збільшення податкового навантаження на малий бізнес, зокрема через введення квазіфіскальних платежів, які додають додатковий тягар для підприємців і обмежують їхні фінансові ресурси.

Загальна система оподаткування (ЗСО) для малих підприємств в Україні має низку специфічних особливостей.

– Відкритість для всіх видів діяльності. Підприємці, що використовують ЗСО, можуть займатися будь-яким видом діяльності, що не заборонений законодавством. Вони також можуть мати необмежену суму доходу та кількість найманих працівників.

– Відсутність податкових пільг. На відміну від деяких інших систем оподаткування, підприємці на ЗСО не мають права на пільги або повне чи часткове звільнення від сплати певних податків і зборів.

– Загальне оподаткування. ЗСО включає сплату всіх видів податків і зборів, відповідно до податкового законодавства України [49].

– Залежність від доходів і витрат. Головна перевага ЗСО полягає в тому, що сума податків, що сплачуються, в основному залежить від обсягу отриманих доходів та здійснених витрат. Це означає, що якщо підприємець не отримав доходів за звітний період, він не сплачує відповідні податки.

– Немає обмежень. Відрізняється від єдиного податку, в ЗСО немає обмежень щодо обсягів реалізації, виду діяльності, кількості найманих працівників.

– Складність. Основний недолік ЗСО полягає в її складності. Підприємці повинні вести облік і документально підтверджувати свої доходи і витрати.

– Підходить для нерегулярної діяльності. ЗСО може бути вигідною для підприємців, що здійснюють свою діяльність не регулярно, а також при невисокій рентабельності продажів, оскільки об'єктом оподаткування є чистий прибуток (загальний дохід мінус витрати) [49].

В умовах воєнного стану відбулися деякі зміни в спрощеній системі оподаткування. Розглянемо їх у таблиці 1.4.

Таким чином, мале підприємництво являє собою особливий вид економічної діяльності, що поєднує творчі здібності підприємця з інноваційними стратегіями. До суб'єктів малого підприємництва належать юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, а також фізичні особи, зареєстровані як фізичні особи-підприємці [49].

Для розвитку та сталого функціонування малого бізнесу необхідні чіткі і прості у використанні і розумінні схеми обліку, які стануть для керівництва основою стабільного функціонування. Для цього необхідно сформувавши єдину обліково-інформаційну систему, що включає в себе бухгалтерський,

податковий облік, а також дані оперативно-технічного обліку, що відображають об'єктивну інформацію. Для малого бізнесу також характерна мінімізація витрат на управління, можливість ведення спрощеної системи податкового, фінансового та статистичного обліку [50, с. 52].

Таблиця 1.4

Ключові зміни спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану

Зміна	Суть
Звільнення від оподаткування єдиним податком	З 1 квітня 2022 року і до припинення воєнного стану в Україні, підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний податок
Звільнення від оподаткування єдиним соціальним внеском	З 1 березня 2022 року і до закінчення або скасування воєнного стану в Україні, а також протягом 12 місяців після цього, підприємці мають право не нараховувати, не обчислювати і не сплачувати єдиний внесок за себе
Звільнення від ЄСВ найманих працівників, що призвані до ЗСУ	Підприємці не зобов'язані сплачувати єдиний внесок за найманих працівників, які були призвані на строкову службу до Збройних Сил України.
Ставка єдиного податку	Для платників 3-ї групи ставка єдиного податку становить 2% від доходу. Підприємці мають можливість продовжувати працювати за цією ставкою або обрати третю групу платників єдиного податку з загальними правилами обрання системи оподаткування
Перехід на 3-тю групу єдиного податку	Підприємці можуть обрати або перейти на 3-тю групу єдиного податку (2% від доходу) шляхом подання заяви до Державної податкової служби в паперовій або електронній формі.
Припинення статусу платника податку	Припинення статусу платника єдиного податку 3 групи відбувається автоматично після закінчення або скасування воєнного або надзвичайного стану в Україні. Фізичні особи-підприємці також мають право самостійно відмовитися від застосування особливостей оподаткування з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому прийнято таке рішення.
Відновлення ставки 5%	Фізичні особи-підприємці повертаються до сплати єдиного податку за ставкою 5% при дотриманні обмеження щодо обсягу доходу, який не повинен перевищувати 7 818 900 гривень
Протермінування сплати податків чи подачі звітності	Платники податків, які вчасно виконують свої податкові обов'язки, звільняються від відповідальності за несвоєчасне виконання таких обов'язків

Джерело: [49]

На практиці в розвинених країнах малі підприємства мають цілий ряд переваг:

- 1) при зміні кон'юнктури ринку можуть швидко і гнучко реагувати і

приймати управлінські рішення;

2) враховують місцеву специфіку ведення бізнесу в конкретному регіоні;

3) використовують пільгове оподаткування, різні програми державної підтримки;

4) здатність маневрувати при сезонних коливаннях і різних змінах умов;

5) можуть швидко впроваджувати інноваційні ідеї та застосування передового досвіду [50, с. 52].

1.2. Нормативно-правове регулювання систем обліку та оподаткування малих підприємств

Складна економічна ситуація в Україні вимагає активізації розвитку малого бізнесу. Оскільки саме цей сектор економіки характеризується мобільністю, швидко реагує на зміни, є суттєвою складовою при наповненні бюджетів різних рівнів, здатен створювати нові робочі місця, сприяти розвитку конкуренції, забезпечувати залучення інвестицій тощо. На сьогодні основним завданням податкової політики в державі залишається формування умов для становлення малого бізнесу, що сприятиме подальшому розвитку підприємницької діяльності, збільшенню надходжень до бюджету, створенню конкурентного середовища та усуненню схем зловживання у сфері нарахування і сплати податків [4, с. 35].

Останнім часом змін зазнає діюча система бухгалтерського обліку підприємств нашої країни. Це призводить до того, що більше уваги приділяється обліку потреб і вимог різних видів підприємств. Це виправдано, адже досвід і деякі нормативні документи показують, що в діяльності малого, середнього і великого підприємства є цілий ряд особливостей. Це стосується, в першу чергу, питань формування облікової політики, вибору форм бухгалтерського обліку та порядку формування звітності. На особливу увагу заслуговують питання організації податкових розрахунків в рамках бухгалтерського обліку, який включають організацію обліку в умовах загальної та спрощеної системи оподаткування [50, с. 53].

Ефективний розвиток малого бізнесу залежить від взаємоузгодженої та цілісної нормативно-правової бази. В Україні, наразі, підприємницьку діяльність з нормативно-правової та обліково-методологічної точок зору та регулюють такі нормативні документи (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Нормативні документи, що регулюють діяльність та організацію бухгалтерського обліку і систему оподаткування у малому бізнесі

Вид нормативного документа	Призначення
Господарський Кодекс України	Визначає види суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) та критерії віднесення
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає види СПД та критерії віднесення (види СПД аналогічні ГКУ, а критерії віднесення дещо інші)
Податковий Кодекс України (ПКУ)	Визначає дозволену систему оподаткування («загальну» чи «спрощену» – сплата єдиного податку)
П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва»	Визначає склад фінансового звіту СПД (або фінансовий звіт за формою 1-м та 2-м, або спрощений фінансовий звіт за формою 1-мс, 2-мс)
Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами (№ 720)	Визначає склад регістрів бухгалтерського обліку (журнали обліку господарських операцій, відомості обліку господарських операцій)

Джерело: [4, с. 37]

З одного боку, основними документами, які регламентують систему бухгалтерського обліку в Україні, є:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996.
2. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП (С)БО та П (С)БО).
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ).
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій та розроблена до нього Інструкція по застосуванню від 30.11.1999 р. № 291 (загальний План рахунків).

5. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку від 29.12.2000 р. № 356 (МР № 356).

6. Порядок подання фінансової звітності від 28.02.2000 р. № 419 [57, с. 1049].

Ці нормативні документи визначають концептуальні основи, напрями та принципи, згідно яких повинні вести облік всі підприємства, в тому числі і малі. З іншого боку, прийняті документи, які регламентують бухгалтерський облік лише на малих підприємствах. До них відносять:

1. П (С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» від 22.02.2000 р. № 39 (П (С)БО 25).

2. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств (МСФЗ для МСП).

3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій суб'єктів малого підприємництва від 19.04.2001 р. №186 (спрощений План рахунків).

4. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 25.06.2003 р. № 422 (МР № 422).

5. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами від 15.06.2011 р. № 720 (МР № 720) [57, с. 1049].

Таким чином, на законодавчому рівні в Україні, з одного боку, передбачено єдине нормативне регулювання для всіх підприємств, а з іншого боку, відбувається певна його диференціація відповідно до розмірів підприємства [57, с. 1049].

Серед багатьох існуючих факторів, який відображаються на організації бухгалтерського обліку малих підприємств, більшість вчених-економістів, виділяють наступні:

1. Обмежені фінансові можливості щодо залучення висококваліфікованих фахівців з бухгалтерського обліку і з інших сфер (зокрема, юриспруденції, маркетингу, менеджменту). Тут важливо знати і

розуміти, що первинна постановка обліку - така ж необхідна умова при організації підприємства, як і упорядкування його установчих документів [50, с. 53].

2. Потреба у всебічних знаннях законодавства для здійснення своєї діяльності. Для організації навіть невеликого підприємства необхідно всебічне знання існуючої законодавчої бази: цивільного, податкового, трудового, валютного, митного, зовнішньоекономічного законодавства. Відсутність відповідних знань часто використовується протилежною стороною в своїх інтересах. Недостатність правової освіти та відсутність знань з організації документообігу є сьогодні одними з найбільш актуальних проблем [50, с. 53].

3. Невелика кількість працюючих. Оскільки обсяги діяльності не дозволяють зайняти весь робочий час співробітника виконанням виключно його спеціальних обов'язків, його просять також виконувати інші роботи, в тому числі ті, які потребують знань з інших галузей, фахівців з яких у підприємства немає. Таким чином, малі підприємства в більшому ступені потребують універсальних працівників [50, с. 53].

4. Слабка захищеність перед податковими та іншими контролюючими органами. Відсутність можливості тримати висококваліфікованих фахівців і недосконалість існуючої судової системи призводить до того, що перевіряючий орган може здійснювати протиправні дії, змушуючи переплачувати податки, робити інші дії, які принижують персонал і інтереси суб'єктів малого підприємництва [50, с. 53].

5. Недостатнє знання керівництвом завдань бухгалтерського обліку. В системі управління організацією бухгалтерський облік виконує функцію зворотного зв'язку, тобто надає інформацію керівнику про те, чим він керує і до яких наслідків це призводить. Двома найважливішими завданнями бухгалтерського обліку є забезпечення збереження майна та визначення результатів діяльності. Незнання цих завдань керівництвом призводить іноді до небажаних ситуацій [50, с. 53].

В Україні підтримка малого бізнесу гарантується законом «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», відповідно до якого, держава гарантує фінансову, інформаційну, консультаційну підтримку, у тому числі підтримку у сфері інновацій, науки і промислового виробництва, підтримку суб'єктів малого і середнього підприємництва, що провадять експортну діяльність, підтримку у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації управлінських кадрів та кадрів ведення бізнесу [4, с. 37].

Для бізнесменів-початківців в більшості випадків найбільш ваговою є фінансова підтримка, яка в Україні надається за рахунок державного та місцевих бюджетів. Основними видами фінансової державної підтримки є:

- 1) часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 2) часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- 3) надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- 4) надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- 5) надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- 6) компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- 7) фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- 8) інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки [4, с.37].

Але на таку підтримку можуть розраховувати лише ті суб'єкти малого і середнього підприємництва, які відповідають критеріям, встановленим Господарським Кодексом України [4, с.37].

Спираючись на Лещенко Р.М.: для гармонізації українського

законодавства з європейським необхідно виокремити єдину спільну систему ознак (характеристик) суб'єктів малого бізнесу, враховуючи вітчизняні економічні реалії. Тому для побудови прозорої системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва – питання критеріїв віднесення суб'єктів господарювання до конкретної категорії є дуже важливим [24, с. 73].

Податкова система України протягом останніх років зазнала суттєвих змін, зокрема, на даний момент кількість податків і зборів є мінімальною за всю історію незалежності нашої держави: сім загальнодержавних податків і зборів; два місцевих податки та два місцевих збори. На сучасному етапі вітчизняна податкова система передбачає для малих підприємців два шляхи ведення своєї діяльності в контексті сплати податків:

- загальна система;
- спрощена система (єдиний податок) [4, с. 39].

Якщо ж суб'єкт господарювання обирає загальну систему оподаткування, то на нього чекає сплата податків, відповідно до переліку поданого в ст.9-10 ПКУ (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Види податків і зборів

Загальнодержавні податки і збори	Місцеві податки і збори
податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито	Податки: податок на майно; єдиний податок Збори: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір

Джерело: сформовано за [38]

Така система має ряд недоліків для платників, зокрема: значна кількість обов'язкових платежів, фіскальна мета впроваджених податків та зборів, складність ведення обліку та нарахування податків та зборів, потреба в ресурсах для ведення діяльності тощо [4, с. 39].

Також ПКУ дозволяє суб'єктам малого бізнесу обрати спрощену

систему оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [38].

За умови чинного податкового законодавства в Україні єдиний податок є оптимальним способом стягнення податків з малого бізнесу, оскільки загальна система оподаткування є надто складною й обтяжливою. Економічні показники розвитку малих підприємств в Україні свідчать про те, що вони не можуть ефективно виконувати фіскальну функцію. Створення широкої мережі малих підприємств у всіх галузях господарства сприятиме демонополізації та розвитку конкуренції. Для ефективного розвитку малого підприємництва в Україні необхідно, щоб держава стимулювала розвиток зазначеного сектора, за допомогою більш м'якої регламентації його діяльності, запровадження відповідних фінансових заохочень та гнучких механізмів регулювання ринку праці [4, с. 40].

РОЗДІЛ 2

ОБЛІКОВА ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Сучасний стан розвитку малого бізнесу

Малі та середні підприємства (МСП) є невід'ємною частиною розвитку економіки та сприяють вирішенню соціальних, економічних та науково-технічних проблем суспільства. Малий та середній бізнес є динамічним, сприяє вирішенню проблем зайнятості населення, створює конкуренцію, забезпечує зростання експортного потенціалу та наповнює внутрішній ринок споживчими товарами і послугами. Саме тому, уряди багатьох країн на різних рівнях соціально-економічного розвитку надають великого значення МСП та всіляко підтримують їх діяльність. Важливим напрямом розвитку економіки в Україні є створення сприятливого середовища для формування та функціонування МСП, яке є одним з найефективніших інструментів вирішення багатьох соціально-економічних проблем, що обумовлює актуальність даного дослідження [55, с. 44].

Саме малий бізнес розширює спектр товарів і послуг, які пропонуються споживачам, підтримує високий рівень конкуренції. Тому його податкове стимулювання, зокрема шляхом застосування спрощеної системи оподаткування, звітності й обліку, є одним із важливих чинників, що забезпечує його стабільний розвиток [25, с. 229]

Умови воєнного стану вимагають зосередження уваги на ефективності державного управління, зокрема в галузі обліку та оподаткування. Облік виконує важливу роль у забезпеченні систематичної реєстрації та аналізу фінансових операцій, контролюванні за використанням коштів та формуванні фінансової звітності. Якісний облік сприяє ефективному плануванню та прийняттю раціональних рішень, забезпечує прозорість та відповідальність у фінансових процесах. У період воєнного стану інформативність обліку зростає за умови, коли він характеризується гнучкістю та адаптивністю. Саме за таких умов зростає точність та достовірність фінансової інформації.

Паралельно з обліком, оподаткування виконує важливу роль у забезпеченні додаткових фінансових ресурсів для ведення військових дій. Військовий стан може вимагати введення спеціальних податків та зборів, що дозволяють акумулювати ресурси для військових потреб, забезпечувати справедливий розподіл фінансового навантаження та зменшувати фінансові ризики [47].

Проведення повномасштабної війни на території нашої держави стало передумовою запровадження податкових новацій для підтримки бізнесу, що у свою чергу позначилося як на податкових надходженнях до державного та місцевих бюджетів, так і на діяльності суб'єктів підприємництва. З метою підтримки та стимулювання підприємницької діяльності з початку введення воєнного стану Урядом було введено податкові преференції щодо послаблення податкового навантаження на бізнес. Проте, вже у липні 202 року скасовано більшість податкових пільг та повернуто механізм оподаткування на довоєнний період. Наприкінці 2023 року український Уряд затвердив Національну стратегію доходів до 2030 року, яка передбачає реформування податкової системи, удосконалення процедур податкового адміністрування, для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі, досягнення партнерських відносин між бізнесом і державою. Одним із заходів Національної стратегії доходів є кардинальна реформація спрощеної системи оподаткування [9].

За дослідженнями вчених, одним із свідчень поступового розвитку економіки є збільшення кількості та активності МСП, що також означає створення нових робочих місць, зниження рівня безробіття та збільшення податкових надходжень. У випадку України такий процес відбувається досить по вільно і спостерігається зворотна тенденція, коли показники погіршуються в окремі роки та суттєво знижуються порівняно з попередніми періодами. Так, станом на 2022 рік в Україні працює 352,7 тис. малих та 17,5 тис. середніх підприємств. Водночас, кількість МСП щороку зменшується, наприклад, у порівнянні з 2010 роком – у 2021 році скорочення становило 16,7 % для середнього бізнесу та 1,3 % для малого бізнесу. Особливо

критичним періодом стали 2015-2016 роки, що об'єктивно пов'язано із геополітичною кризою. В сучасних умовах зовнішньої військової агресії росії ці тенденції лише посилюватимуться, а отже, можна очікувати подальшого скорочення кількості та обсягів діяльності МСП. Загалом, ключові показники розвитку МСП в Україні протягом останніх років не є високими [55, с. 45].

На 1000 жителів припадає 8,5 малих підприємств, 38,3 % підприємств з однією особою та менше одного середнього підприємства. Слід також відзначити ірраціональну природу МСП. Адже, для стабільного функціонування МСП важливо, щоб більшість з них були юридичними особами. Зменшення кількості зайнятих у секторі МСП в Україні також є значним. Якщо у 2010 році у середніх та малих підприємствах було зайнято 3,39 мільйона та 2,16 мільйона осіб відповідно, то у 2021 році ця кількість зменшилася до 2,97 мільйона та 1,78 мільйона відповідно. Загалом темпи падіння перевищують 12,0 % у секторі середніх підприємств та 17,0 % у секторі малих підприємств. Аналогічна тенденція спостерігається і для фізичних осіб підприємців. Все це свідчить про послаблення соціальної ролі сектору, а отже, його участі у процесах демократизації підвищення якості життя та доходів населення, посилення рівня корпоративної соціальної відповідальності. Макроекономічне значення МСП у вітчизняній національній економіці є значним. Зокрема, у 2010-2021 роках частка середніх підприємств у загальному обсязі виробництва товарів та послуг за ринковими цінами в Україні завжди перевищувала 50,0 %, тоді як на малі та середні підприємства припадало 21,0 %, а на фізичних осіб підприємців – 9,0 %. Водночас, сектор відіграє меншу роль у загальному обсязі реалізованої продукції (товарів та послуг) в національній економіці – 38,0 %, 15,0 % та 5,0 % відповідно щодо масштабів підприємств [55, с. 45].

Частка МСП у загальній кількості підприємств є ще вищою. Цей показник стабільно перевищував 80,0 % у 2010-2021 роках. Незважаючи на значний вплив на економіку та суспільство в цілому, фінансово економічні показники діяльності місцевих МСП не є задовільними. Як наслідок, частка

збиткових підприємств залишається високою, перевищивши 27,5 % у 2022 році. Цей показник перевищив 27,0 % у секторі МСП та 21,0 % у секторі середніх підприємств у 2021 році. Інші показники також потребують покращення. Рентабельність МСП є досить високою, але її значення дещо нижче середнього по країні. Зокрема, рентабельність реалізації та всієї діяльності середніх підприємств у 2021 році є нижчою за середню по країні. Питання розвитку малого та середнього бізнесу є дуже важливим на сьогоднішній день, оскільки він є соціально економічним базисом, без якого не може розвиватися інноваційно-орієнтована економіка європейських держав. МСП є найбільш масовою формою підприємницької діяльності та гарантом соціально економічної стійкості розвитку [55, с. 45].

Враховуючи значимість розвитку малого підприємництва, спрощена система оподаткування, як спеціальний податковий режим, була запроваджена саме для зниження податкового навантаження та стимулювання до прозорості ведення діяльності у сфері малого бізнесу в Україні [9].

Як зазначають науковці, опрощена система оподаткування (ССО) була створена з метою стимулювання підприємницьких ініціатив, зокрема за допомогою полегшення обліку та звітності, що сприяло вступу на ринок нових учасників, зокрема фізичних осіб-підприємців (ФОП). З моменту її введення, ССО зазнала ряд змін, що торкнулись таких аспектів, як: розмір єдиного податку (ЄП), методика його обчислення, список податків, що замінюються ЄП, а також критерії, які визначають можливість для підприємств та ФОП застосовувати ССО. Сьогодні спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва [9].

За нормами Податкового кодексу України спрощена система оподаткування передбачає особливий механізм справляння єдиного податку

для суб'єктів господарювання з урахуванням критеріїв її застосування, а також з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності (ПКУ) [38].

Основні критерії справляння єдиного податку передбачають обмеження щодо обсягу отриманого доходу, використання праці найманих осіб, впровадження видів економічної діяльності, проведення розрахунків з контрагентами, статус платника ПДВ. Загальний механізм оподаткування спрощеної системи платників єдиного податку 1–3 групи майже однаковий, тобто враховуються обмеження за максимальною сумою отриманого доходу, за кількістю найманих працівників, за дозволеними видами економічної діяльності, способами розрахунків з контрагентами. Для 1-2 групи встановлюються фіксовані максимальні ставки у процентному відношенні відповідно до прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати. Тобто для платників цих груп обсяг доходів не є об'єктом оподаткування, а враховується тільки для можливості перебування у межах відповідної групи. Отриманий дохід за результатами підприємницької діяльності є об'єктом оподаткування для платників 3 групи із застосуванням ставки 5% та 3% до отриманого доходу. Щодо статусу платника ПДВ, то такими обов'язково є фізичні та юридичні особи 3 групи, які обрали ставку 3% від отриманого доходу незалежно від граничної суми доходу для обов'язкової реєстрації платником ПДВ. Особливістю перебування на спрощеній системі оподаткування підприємств та ФОП 1–3 групи є порядок визнання отриманого доходу, який визначається за датою надходження грошових коштів, а не за датою відвантаження товарів, виконання робіт або надання послуг. Сільськогосподарські товаровиробники визнають дохід за загальними обліковими правилами, тобто на дату відвантаження продукції і переходу усіх ризиків за принципом нарахування та відповідності доходів і витрат. Найбільш специфічним режимом у межах ССО є оподаткування єдиним податком 4 групи для сільськогосподарських товаровиробників [9].

Як показали дослідження (табл. 2.1), стабільна динаміка податкових надходжень від сплати єдиного податку спостерігалася у довоєнні періоди,

навіть у період пандемії COVID-19. Темп зростання сплаченого єдиного податку у довоєнному 2021 році порівняно із попереднім періодом становив 122%, що в абсолютній величині склало 8251,4 тис. грн. зростання податкових надходжень від платників єдиного податку. З початком повномасштабної війни у 2022 році приріст єдиного податку дещо знизився і становив лише 2% попереднього довоєнного року. Проте, вже у 2023 році надходження єдиного податку зросло на 18% відносно 2022 року.

Таблиця 2.1

Динаміка та структура надходжень єдиного податку до місцевих бюджетів

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Податкові надходження місцевих бюджетів, млн. грн.	232532,9	270545,8	282572,0	351875,9	393460,6	434540,9
Місцеві податки і збори, млн. грн.	61025,7	73575,3	75686,2	89896,6	84305,1	100008,7
Єдиний податок, млн. грн.	29564,2	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,3
темп зростання до попереднього року, %	x	109,0	108,0	122,0	102,0	118,0
Частка ЄП в податкових надходженнях місцевих бюджетів, %	12,7	13,0	13,5	13,2	12,0	12,9
Частка ЄП в загальній сумі місцевих податків і зборів, %	48,4	47,9	50,3	51,5	56,0	55,8

Джерело: [9]

Незважаючи на загальні тенденції зменшення податкових надходжень від місцевих податків і зборів у 2022 році, єдиний податок має стабільну тенденцію до зростання як в абсолютній величині, такі і в структурі місцевих податків та зборів. У 2023 році порівняно із 2022 роком сума сплаченого єдиного податку збільшилася на 8578,9 тис грн, а порівняно з довоєнним 2021 роком – збільшилася 9522,9 млн. грн., а його частка у загальній сумі місцевих податків зросла на 4,3%. Надходження єдиного податку від окремих платників дещо відрізняється від загальної тенденції (табл. 2.2). Константою залишається те, що основна сума єдиного податку сплачується фізичними

особами-підприємцями (1–3 групи), хоча частка сплаченого ними єдиного податку зменшилася [9].

Таблиця 2.2

Динаміка та структура надходжень від платників єдиного податку

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Єдиний податок, млн. грн.	29564,2	35270,2	38031,0	46282,4	47226,1	55805,3
Єдиний податок, сплачений фізичними особами-підприємцями, млн. грн.	19875,6	24952,7	27626,6	34813,2	32888,2	38004,9
Частка ЄП, сплаченого ФОПами, у загальній сумі єдиного податку, %	67,2	70,7	72,6	75,2	69,6	68,1
Єдиний податок, сплачений юрособами, млн. грн.	4416,4	5044,4	5066,2	6175,4	9844,2	11938,6
Частка ЄП, сплаченого юридичними особами – платниками 3 групи, у загальній сумі ЄП, %	15,0	14,3	13,3	13,3	20,8	21,4
Єдиний податок, сплачений с/г товаровиробниками	5272,2	5273,1	5338,1	5293,8	4493,6	5861,7
Частка ЄП, сплаченого с/г товаровиробниками, у загальній сумі ЄП, %	15,0	14,1	11,5	9,5	9,5	10,5

Джерело: [9]

У довоєнному періоді ФОПи формували від 67,2% до 75,2% загальної суми сплаченого єдиного податку. Під впливом воєнних податкових трансформацій їх частка скоротилася до 68,1%. Разом із цим, значне зростання спостерігається за сумою сплаченого єдиного податку юридичними особами: у 2022 році порівняно із 2021 роком на 3668,8 млн. грн., а у 2023 році порівняно з 2022 роком – на 2094,4 млн. грн. [добрунік].

Така варіація сплаченого єдиного податку обумовлена інструментами податкового стимулювання бізнесу в період дії воєнного стану, основними з яких стали: надання права на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу (ФОП та юридичним особам) за ставкою 2% від обороту за правилами, встановленими для 3-ї групи платників єдиного податку, тобто із звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів; звільнення від обов’язкової сплати єдиного податку платників 1 та

2 групи спрощеної системи оподаткування [9]

Запровадження окремих преференції у сфері спрощеної системи оподаткування вплинули на динаміку кількості платників ЄП 1–3 груп. Розробниками Національної стратегії доходів за даними ДПС наведено кількість платників єдиного податку за основними групами (табл. 2.3) [9].

Таблиця 2.3

Кількість платників єдиного податку 1-3 групи (тис. осіб)

Група платників єдиного податку	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
платники 1 групи	231,5	223,2	226,9	223,3	207,7	206,7
платники 2 групи	645,9	669,1	658,1	622,8	555,3	590,1
платники 3 групи ФОП, у т.ч.	517,1	596,0	645,6	707,5	732,4	747,9
платники 3 групи – ФОП за ставками 3% / 5%	517,1	596,0	645,6	707,5	466,9	500,6
платники 3 групи – ФОП за ставкою 2%	х	х	х	х	265,5	247,3
Загальна кількість ФОП – платників ЄП	1394,5	1488,3	1530,6	1553,6	1495,4	1544,7
частка ФОП у загальній структурі платників ЄП	90,0	90,0	90,0	90,0	86,0	87,0
платники 3 групи – юридичні особи за ставками 3 % / 5 %	160,4	165,6	170,3	176,7	191,6	182,6
платники 3 групи – юридичні особи за ставкою 2 %	х	х	х	х	53,2	55,1
Загальна кількість юридичних осіб – платників 3 групи	10,4	165,6	170,3	176,7	244,8	237,7
частка ЮО у загальній структурі платників ЄП	10,0	10,0	10,0	10,0	14,0	13,0
Загальна кількість платників ЄП 1–3 груп	1554,9	1 653,9	1 700,9	1 730	1 740,2	1 782,4

Джерело: [9]

Наведена інформація свідчить про загальне зростання платників єдиного податку 1–3 групи, навіть у період дії воєнного стану. Спрощену систему оподаткування використовують в основному фізичні особи-підприємці, частка яких у довоєнний період становить 90% від усієї кількості платників ЄП 1–3 групи. Найбільшою групою учасників у групах 1 і 2 є сектори роздрібної та оптової торгівлі, включаючи ремонт автомобілів, на які припадає приблизно дві третини учасників і обсягу обороту. У групі 3 спостерігається галузевий зсув у бік професійних та ІТ-послуг. Найбільше в

Україні підприємців, що обирають 2 та 3 групи єдиного податку. І це виправдано, оскільки перебування на цих групах дозволяє застосувати більше диференційовані види діяльності та отримувати більші доходи у межах граничного розміру. Проте, найбільше фіскальне значення для місцевих бюджетів України мають платники 3 групи, оскільки вони сплачують 5% податку від свого обороту (якщо вони не є платниками ПДВ), або 3%, якщо є платниками ПДВ [9].

З 1 серпня 2023 року скасовано ставку єдиного податку для фізичних осіб-підприємців 3 групи у розмірі 2%, відновлено сплату єдиного податку для ФОП 1 та 2 груп, а також граничний обсяг доходів для ФОПів 3 групи та обмеження щодо організаційно-правових форм суб'єктів підприємництва, які можуть знаходитись на 3 групі ФОП. Фактично великий бізнес повернувся на загальну систему оподаткування, відновилася сплата єдиного податку для 1 та 2 груп [9].

Базовим підприємством під час написання кваліфікаційної роботи обрано «Фізична особа-підприємець Самохвал Валерій Миколайович» (ФОП Самохвал В.М.). Місцезнаходження підприємства м. Кодима Одеська область Кодимський район. Основний вид діяльності ФОП Самохвал В.М. – технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів.

ФОП Самохвал В.М. є суб'єктом малого підприємництва і виступає платником єдиного податку 2 групи. ФОП Самохвал В.М. застосовує ставку єдиного податку у розмірі 20% розміру мінімальної заробітної плати. При цьому не використовує працю найманих осіб і обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 834 мінімальних заробітних плат.

У 2023 році Європейською Бізнес Асоціацією та ЕУ в Україні було проведено дослідження «Податковий бізнес-2023», яке складається з чотирьох рівнозначних компонентів: якість податкового законодавства; обтяжливість/легкість адміністрування податків; фіскальний тиск; якість податкового обслуговування. За результатами опитування, прозорий бізнес поставив низьку оцінку податковій системі з введеними новаціями у період

воєнного стану. Інтегральна оцінка індексу знизилась до 2,85 балів з 5-ти можливих та продовжує перебувати у негативній площині. Найнижчу оцінку серед факторів, що впливають на розрахунок індексу, отримала якість податкового законодавства – 2,63 балів. Найбільший негативний вплив на якість законодавства, на думку респондентів, мають постійні зміни, протиріччя і неоднозначні положення та його складність. Найбільш обтяжливою вважається процедура адміністрування податків і підготовки податкової звітності. Серед опитаних компаній 52% повідомляють, що у 2023 році вони стикались з проблемою блокування ПДВ накладних, 21% – з недотриманням строків валютного контролю по ЗЕД та застосування пені. По 17% опитаних повідомили про проблеми отримання відшкодування ПДВ та порушення з боку податкової у проведенні перевірок [3].

2.2. Особливості процесу оподаткування малого бізнесу

Завдання держави – зорієнтувати податкову систему на розвиток малого бізнесу, оскільки він не потребує значного стартового капіталу, забезпечує оборотність ресурсів та швидко реагує на зміни у структурі ринку. Існує два критерії, за якими можна визначити, наскільки ефективною є система оподаткування в малому бізнесі:

- вона повинна бути зрозумілою та спрощеною для суб'єктів господарювання;

- повинна забезпечувати достатні податкові надходження для виконання покладених на державу функцій, що є важливим для місцевих громад [8, с. 115].

Більшість малих підприємств України використовують спрощену систему оподаткування. Згідно податкового законодавства України, спрощена система оподаткування є оптимальним способом стягнення податків з малого бізнесу, тому, що загальна система оподаткування занадто складна. Але при цьому, економіка України все ж залишається високо монополізованою, оскільки більшість умов податкового законодавства спрямовані на підтримку великого бізнесу [53].

Загалом системи оподаткування для малого бізнесу, відповідно до Податкового кодексу України, представлені двома формами: загальною або спрощеною. Загальна система оподаткування ґрунтується на податку на прибуток (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Системи оподаткування для малого бізнесу в Україні

Критерій	Система оподаткування				
	Загальна	Спрощена			
		Платник 1 групи	Платник 2 групи	Платник 3 групи	Платник 4 групи
Ставки податку	Податок на доходи 18%, ЄСВ – 22% та військовий збір 1,5%	Єдиний податок: від 1 до 10% прожиткового мінімуму	Єдиний податок: від 2 до 20% МЗ	Єдиний податок від доходу: 3% і ПДВ; 5% без ПДВ	Єдиний податок, ставка залежить від виду земельної ділянки
Реєстрація платником ПДВ	За обсягу оподатковуваних операцій 1 млн. грн. є платником ПДВ	Не є платниками ПДВ	Не є платниками ПДВ	За ставкою 3% є платниками ПДВ, за ставкою 5% не є платниками ПДВ	Може бути або не бути платником ПДВ
Звітний період	Календарний рік чи квартал	Календарний рік	Календарний рік	Календарний квартал	Календарний рік
Порядок подання звітності	Декларація про доходи подається раз на рік не пізніше ніж 9 лютого наступного року	Податкова декларація подається раз на рік протягом 60 календарних днів після закінчення звітного року	Декларація подається щокварталу протягом 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу	Декларація подається щокварталу протягом 40 календарних днів після закінчення звітного кварталу	Податкова Звітність подається не пізніше 20 лютого наступного року

Джерело: сформовано за [38]

Спрощена система оподаткування передбачає поділ платників на чотири групи, сплату єдиного податку, має обмеження у застосуванні за кількістю працівників, рівнем доходу (табл. 2.5), видами діяльності (табл. 2.6).

Для фізичних осіб-підприємців, загальна система оподаткування, має складну систему ведення бізнесу. З точки зору обліку та звітності, вона немає обмежень та дозволяє займатися будь-яким видом діяльності [26, с. 224].

Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників під час застосування системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва

Система оподаткування		Обмеження за обсягом виручки й кількістю працівників
Загальна		Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників
Спрощена	Платники 1-ї групи	Обсяг доходу протягом року не перевищувати 167 мінімальних заробітних плат. Можна працювати самостійно без найманих працівників
	Платники 2-ї групи	Обсяг доходу протягом року не перевищувати 834 мінімальних заробітних плат. Можна працювати перебувати не більше ніж 10 осіб
	Платники 3-ї групи	Обсяг доходу протягом року не повинен перевищувати 1167 мінімальних заробітних плат. Немає обмежень за кількістю працівників
	Платники 4-ї групи	Немає обмежень за обсягом виручки й кількістю працівників для юридичних осіб. Фізичні особи можуть працювати тільки самостійно

Джерело: сформовано за [38]

Оскільки розмір податку з доходів фізичних осіб, напряду залежить від результатів господарської діяльності, то в результаті посилюється контроль з боку податкових органів за підприємцями на загальній системі [26, с. 224].

Обмеження за видами діяльності під час застосування системи оподаткування суб'єктами малого підприємництва

Система оподаткування		Обмеження за видами діяльності
Загальна		Немає обмежень за видами діяльності
Спрощена	Платники 1-ї групи	Здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню.
	Платники 2-ї групи	Здійснюють господарську діяльність з надання послуг (у т.ч. числі побутових) платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства.
	Платники 3-ї групи	Здійснюють будь-які види діяльності, крім тих, які заборонені платникам єдиного податку.
	Платники 4-ї групи	Для ЮО: сільське господарство (частка с/г виробництва складає не менше 75% від обсягу реалізації). Для ФОП: виключно вирощування, відгодовування сільськогосподарської продукції, збирання, вилов, переробку власно вирощеної або відгодованої продукції та її продаж.

Джерело: сформовано за [38]

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності має особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених Податковим Кодексом, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності [26, с. 224].

Проте, загальна та спрощена системи оподаткування мають свої переваги та недоліки (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Переваги та недоліки систем оподаткування СМП

Система оподаткування	Переваги	Недоліки
Загальна	відсутність обмежень у видах діяльності та обсягу доходу і кількості працівників; більш ширша можливість планування та оптимізації оподаткування (внаслідок впливу обсягу видатків на базу оподаткування); розмір сплачуваного податку на прибуток прямо залежить від обсягу прибутку за звітний період	складність адміністрування (більш суворі вимоги до ведення обліку та складання звітності); досить високе податкове навантаження, особливо за наявності найманих працівників тощо
Спрощена	простота нарахування єдиного податку; спрощене ведення обліку і відносна простота заповнення звітності; звільнення від сплати платником єдиного податку, низки податків і обов'язкових платежів; витрати на оплату продукції платників єдиного податку-юридичних осіб можуть бути віднесені на витрати контрагентами-платниками податку на прибуток	базою оподаткування є весь обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), без вирахування витрат підприємства

Джерело: [42]

У малого та середнього бізнесу є право вибору переходу із загальної системи оподаткування до спрощеної. Вибір системи повинен враховувати не тільки категорію податкових пільг і вид діяльності платника, а й специфіку контрагентів, кількість господарських операцій та перспективи розвитку суб'єкта [53].

Загальну систему оподаткування можуть обирати юридичні особи незалежно від виду діяльності, річного доходу чи кількості працівників

(вибір системи повністю не обмежується) [53].

В межах спрощеної системи на заміну окремим платежам приходять єдиний податок, який може бути як фіксованим, так і коливатися залежно від доходу. Окрім того, при спрощеній системі оподаткування застосовується спеціальний і простіший режим звітності [53].

За період 2020-2023 років ФОП Самохвал В.М. сплачував єдиний податок 2 групи відповідно до норм ПКУ і засвідчував результати своєї діяльності формуванням і подачею до органів податкової служби податкової декларації платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Оподаткування діяльності ФОП Самохвал В.М.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Дохід, грн.	680 000	12 000	63 050
Мінімальна заробітна плата на 01 січня	6 000	6 500	6 700
Ставка податку, % від мінімальної заробітної плати	10	10	10
Сума сплаченого єдиного податку, грн.	7 200	7 800	2 815
Сума єдиного соціального внеску, грн.	15 950	2 860	0

Джерело: сформовано за даними податкової декларації ФОП Самохвал В.М.

Аналізуючи дані таблиці, можна відзначити, що ФОП Самохвал сплачує в повному обсязі суму нарахованого єдиного податку 2 групи. Якщо аналізувати діяльність у 2023 році, то податок сплачувався лише у 3 та 4 кварталах, оскільки за військових дій неможливо було проводити діяльність. Також варто зауважити, що у 4 кварталі ФОП Самохвал В.М. здійснив перехід на першу групу платника єдиного податку, оскільки гранична сума доходу не досягала навіть показника для першої групи ($167 \times 6\,700 \text{ грн.} = 1\,118\,900 \text{ грн.}$).

Розвиток малих підприємств в Україні говорить про те, що такі підприємства не можуть ефективно виконувати фіскальну функцію

оподаткування. Проте, згідно з практикою розвинених країн, політика щодо малого і середнього бізнесу повинна враховуватися не фіскальна функція, а саме здатність даної категорії підприємств створювати стабільний і позитивний соціально-економічний ефект [53].

На думку науковців, єдиний податок є найкращим способом оподаткування малого бізнесу, тому що загальна система оподаткування є незрозумілою й обтяжливою. Показники роботи малого бізнесу в Україні свідчать, що вони не можуть належним чином виконувати податкові зобов'язання. Спрощена система оподаткування в Україні – це особливий механізм справляння податків та зборів, який займається встановленням заміни сплати окремих податків та зборів на сплату єдиного податку [8, с. 115].

Сучасні проблеми воєнного стану в Україні викликали необхідність ввести коригування у взаємозв'язок держави та бізнесу. Зараз розвиток бізнесу напряду залежить від рішень державної влади. Розвиток малого та середнього бізнесу може зменшити кризові явища в національній економіці. При розвинутій та успішній підприємницькій діяльності відбувається збільшення виробництва, рівня зайнятості населення, підвищення доходів населення, сукупного попиту, а як результат збільшення податкових надходжень. На сьогоднішній день, заходи з підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу мають стати першим кроком на шляху відновлення національної економіки України та підвищення добробуту населення [9].

Прийнята урядом Національна стратегія доходів на 2024–2030 роки спрямована на удосконалення системи збору податків, ущільнення контролю над оподаткуванням, підвищення виконання податкового законодавства та боротьбу з тіньовою економікою [9].

Реформа ССО повинна підтримати розвиток в Україні мікро та малого бізнесу та усунути можливості викривлення конкурентного середовища великими компаніями за рахунок зловживання перевагами ССО. Національна стратегія доходів передбачає послідовні заходи для чинної спрощеної системи оподаткування в Україні (рис. 2.1).

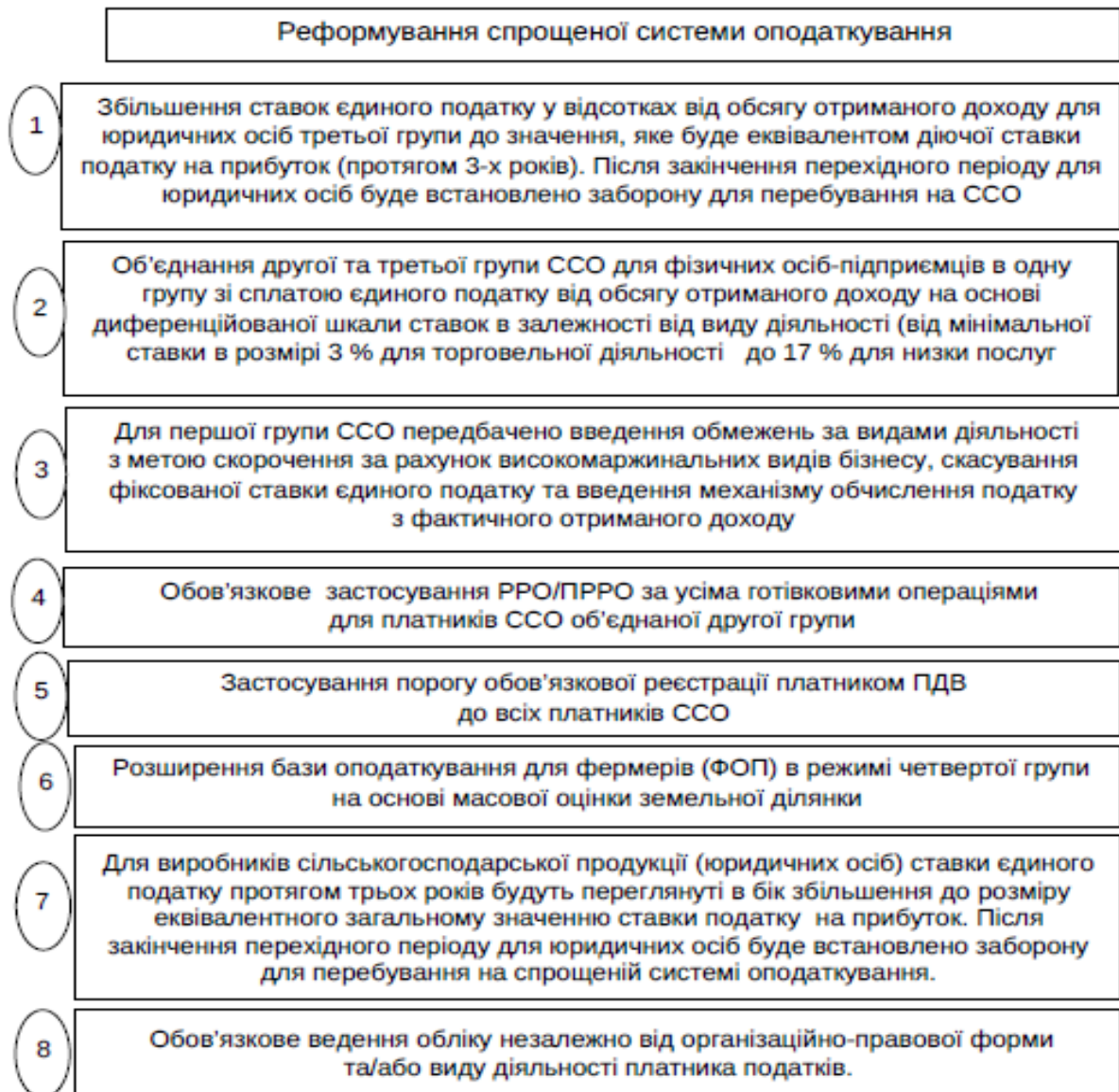

Рис. 2.1. Основні реформації спрощеної системи оподаткування

Джерело: [9]

Щодо реформування саме спрощеної системи, то за більшістю позицій, є не досить обґрунтовані пропозиції, які підвищують ризикованість ведення бізнесу та можуть мати негативні фіскальні наслідки. Представники Української Ради бізнесу акцентують увагу, що значна кількість суб'єктів господарювання, яка перебуває на спрощеній системі оподаткування, обрала цей шлях саме задля можливості простого ведення бізнесу і адміністрування, оскільки для малого та мікробізнесу складність податкового законодавства та значні ризики загальної системи оподаткування не є відповідною.

Нововведення автоматично призведе до збільшення корупції та тінізації економіки [9].

Зростання фіскального навантаження може спричинити перехід бізнесу в тінь, або релокацію підприємств до більш привабливих з точки зору ведення бізнесу країн. Заплановані НСД зміни призведуть до фактичної ліквідації ССО, спочатку – для юридичних осіб, а потім – для фізосіб-підприємців. Також НСД передбачає реєстрацію всіх платників ССО в системі оподаткування ПДВ в разі досягнення порогу реєстрації платником ПДВ (наразі це 1 млн грн, але який буде розмір – не повідомляється). Крім того, додається обов'язок щодо ведення обліку та документального підтвердження походження товарів для «спрошених» та ускладнення ведення бухгалтерської звітності [9].

Що стосується запроваджених реформації в системі спрощеного оподаткування для представників агробізнесу, то така ініціатива може призвести до втрати податкових надходжень та втрати українськими фермерами конкурентоспроможності порівняно з фермерами інших країн, якщо вони не отримають аналогічні умови по дотаціям як в країнах ЄС (від 250 євро на гектар земель в обробітку) [9].

2.3. Особливості облікової системи малих підприємств

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» підприємство самостійно обирає форму бухгалтерського обліку як певну систему реєстрів обліку, порядку і способу реєстрації та узагальнення інформації в них з додержанням єдиних засад, встановлених цим Законом, та з урахуванням особливостей своєї діяльності і технології обробки облікових даних, затверджує правила документообороту, додаткову систему рахунків і реєстрів аналітичного обліку [39].

Ефективне управління малим підприємством передбачає використання різноманітної інформації, яка характеризує його фінансово-господарську діяльність і дає змогу спрогнозувати тенденції розвитку в майбутньому.

Створення відповідної інформаційної бази можливе при використанні належної облікової системи малого підприємства, яка включає системи фінансового та управлінського обліку [2, с. 29].

Загальною умовою для всіх платників податків є достовірність формування інформації щодо визначення бази оподаткування відповідним податком. Така інформація має бути сформована в системі бухгалтерського обліку. Щодо ведення обліку та подання фінансової звітності, то дана складова спрощеної системи має певні особливості. Юридичні особи, які є суб'єктами мікро підприємництва та одночасно платниками єдиного податку, зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність відповідно до загальних вимог облікового законодавства. Специфіка полягає тільки у застосуванні реєстрів обліку та комплекту фінансової звітності [9].

Дослідження нормативно-правового регулювання, що визначає основні методичні, технічні (технологічні) організаційні інструменти та процедури системи фінансового обліку малого підприємства, дало змогу виокремити два її види: загальну систему обліку та звітності і спрощену систему обліку та звітності, в якій ще виділено підсистему для спрощеного обліку доходів і витрат. Це, передусім, пов'язано з використанням системи рахунків та подвійного запису, процедурами реєстрації фактів господарського життя в облікових реєстрах та складанням форм фінансової звітності як окремих елементів системи фінансового обліку [2, с. 30].

Основним фактором, що впливає на побудову обліку в малому підприємстві є обрана система оподаткування. З введенням Податкового кодексу України суб'єкти малого підприємництва мають право застосовувати один із двох варіантів оподаткування: загальну та спрощену систему оподаткування [26, с. 224].

Бухгалтерський облік може бути організований із застосуванням простої або спрощеної форми обліку та відповідних реєстрів обліку. Фінансова звітність юридичних осіб-платників єдиного податку як суб'єктів мікро підприємництва, може бути представлена відповідно до вимог НП(С)БО 25

«Спрощена фінансова звітність», або у повному складі відповідно до вимог НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [9].

Враховавши позиції науковців, можна стверджувати, що факторами, які впливають на організацію обліку суб'єктів малого підприємництва юридичних осіб, виступають:

1. Форми організації бухгалтерського обліку. Закон «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» передбачає самостійний вибір форми організації бухгалтерського обліку:

– до штату підприємства вводиться посада бухгалтера або створюється бухгалтерська служба на чолі із головним бухгалтером;

– можливість користуватися послугами спеціаліста з бухгалтерського обліку, що зареєстрований як підприємець та здійснює підприємницьку діяльність без створення юридичної особи;

– бухгалтерський облік веде на договірних засадах централізована бухгалтерія або аудиторська фірма;

– бухгалтерський облік ведеться самостійно, а звітність складає безпосередньо власник або керівник підприємства. Дана форма організації бухгалтерського обліку не застосовується на підприємствах, звітність яких підлягає оприлюдненню, та в бюджетних установах.

2. Застосовувані форми облікових реєстрів – форми бухгалтерського обліку. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає, що підприємство може самостійно обирати форму бухгалтерського обліку.

3. Вибір системи оподаткування залежно від групи платника податків [42].

Узагальнення інформації про господарські операції малими підприємствами може здійснюватися за: журнальною, простою та спрощеною формою бухгалтерського обліку [26, с. 225].

Фізичні особи-підприємці для обліку результатів своєї діяльності мають вести спеціальний реєстр обліку доходів для накопичення даних, які

потрібні для складання податкової звітності. Так, єдиноподатники 1–2 групи, а також 3 групи за ставкою 5% – неплатники ПДВ для фіксації отриманих доходів за звітний період ведуть Книгу обліку доходів, яка має довільну форму. Що стосується платників єдиного податку 3 групи за ставкою 3%, то вони мають вести регламентовану Книгу обліку доходів та витрат [9].

Наступна регламентація обліку для фізичних осіб-підприємців – це облік товарних запасів. Фізичні особи-підприємці, які знаходяться на єдиному податку 3 групи за ставкою 3%, тобто платники ПДВ, обов'язково ведуть товарний облік запасів у регламентованій Формі ведення обліку товарних запасів. ФОП, які знаходяться на єдиному податку 2 групи та 3 групи за ставкою 5%, тобто не платники ПДВ, ведуть товарний облік за умови торгівлі товаром на гарантії, ліками, медичними та ювелірними виробами. Додатковою умовою для ведення товарного обліку є здійснення розрахункових операцій. Починаючи з 2022 року, переважна чисельність підприємців, які працюють за спрощеною системою оподаткування згідно з нормами Податкового кодексу України повинні застосовувати РРО та/або ПРРО. Така фіскалізація створює додаткове навантаження на приватних підприємців, оскільки детальний облік як товарних запасів, так і готівкових грошових розрахунків потребує більших фахових компетенцій у сфері обліку та оподаткування [9].

Тотальна фіскалізація не є поширеною практикою в світі. Моделі фіскалізації у більшості країн відповідають ключовому принципу – фіскалізація не потрібна малому та мікробізнесу у випадках, коли підприємці обмежені у можливостях для перевищення граничних лімітів спрощеної системи. Всі ці нововведення можуть негативно вплинути на роботу малого бізнесу. І органам контролю необхідно проаналізувати досвід зарубіжних країн і ретельніше застосувати його у вітчизняній практиці з метою врегулювання питання із фіскалізацією у оптимальний спосіб, лібералізувавши сферу застосування РРО для мікробізнесу [9].

Отже сучасне облікове забезпечення діяльності суб'єктів спрощеної

системи має свої особливості та значно посилює податкові наслідки для фізичних осіб-підприємців [9].

Оскільки ФОП Самохвал В.М. є суб'єктом господарювання за спрощеною системою оподаткування, то він здійснює облік доходів за результатами діяльності і формує Книгу обліку доходів.

Книга обліку – це спеціальний реєстр, який мають використовувати фізособи-підприємці (ФОП) на спрощеній системі оподаткування для обліку результатів своєї діяльності. По-суті, це таблиця для накопичення даних, які потрібні для складання податкової декларації. Тобто для вписування туди результатів операцій, які мав ФОП, і підбиття підсумків [36].

Форма книги обліку доходу – довільна. Типової форми Книги обліку доходів від Мінфіну немає й не повинно бути, оскільки ПК прямо встановлює довільну форму. Це означає, що Книгу обліку можна вести у:

- паперовій формі. Це може бути розкреслений зошит, звичайний блокнот, спеціально роздруковані на принтері листи паперу, що містять потрібну для користування підприємцем таблицю. Можна навіть з такою метою застосувати спеціально виділений для цього діловий щоденник, у якому зручно робити записи по отриманим доходам щоденно – підходить для тих, у кого операцій багато;

- електронній формі. І для цього не треба якихось спеціалізованих бухгалтерських програм. Наприклад, це можуть бути відомі продукти Microsoft (Excel, Word), Apple (Keynote, Pages), OpenOffice (Writer, Calc). Виходить, що це можуть бути як електронні таблиці, так і текстові редактори. Податківці не мають ніяких вимог щодо вибору програмного забезпечення (індивідуальна податкова консультація ДПС від 21.01.2022 № 81/ПК/20-40-24-06-09) [36].

Щодо електронної форми, то необхідно обирати ту програму, з якої можна буде роздрукувати потрібні листи, адже може знадобитися їх пред'явити перевіряючим, а тоді паперовий варіант може бути більш зручним для всіх [36].

Щодо побудови книги обліку доходів Excel – взагалі-то ні ПК, ні податківці таких вимог не висували. Книгу, дійсно, можна побудувати у вигляді ділового щоденника, де на кожному аркуші ФОП фіксує результати операцій за день (це для прикладу, адже вимоги щоденних записів насправді немає, читайте далі), а потім виводить по цим записам місячні суми. Головне, щоб підприємець міг у цих записах розібратися й вони були очевидними та зрозумілими перевіряючим. Таблична форма у цьому відношенні краща [36].

Податківці не мають нічого проти цього (роз'яснення ДПС ЗІР 107.04, а також індивідуальна податкова консультація ДПС від 21.01.2022 № 81/ППК/20-40-24-06-09) щодо ведення Книги обліку доходів за старою формою. Стару форму можна взяти в основу для розробки власної – знайти цю стару форму можна у Наказі Міністерства фінансів від 19.06.2015 р. №579 (втратив чинність, діяв до 2021 року) [36].

Книгу ФОП веде особисто й сам підписує (взагалі-то вимоги обов'язково друкувати й підписувати Книгу немає – див. далі рекомендації з ведення Книги). Звичайно, що допомагати вести Книгу для ФОП може й інша особа, але якщо Книга заповнюється вручну – вона має заповнюватися самим підприємцем, а підписів сторонніх осіб бути в Книзі не повинно [36].

Обов'язковим у Книзі є виділення місячних підсумків. Про це прямо сказано у абз. 1 п. 296.1 ПК, де сказано, що Книга ведеться «шляхом помісячного відображення отриманих доходів». Це значить, що у Книзі має бути рядок, де наведений місячний підсумок по доходам підприємця. Книга взагалі може складатися лише з 12 рядків – помісячних записів. Обов'язковим також, є дотримання загальних правил оформлення первинних документів, облікових реєстрів і діловодства [36].

Щодо інших елементів – враховуючи, що обов'язкової форми немає, то всі елементи Книги є довільними. Потребу в них визначає сам підприємець. Наприклад, щоденні записи та набір колонок [36].

Щоденні записи по безготівковим доходам – не обов'язково. Достатньо узагальнених щомісячних сум. Щоденні записи ПК не вимагає, можна одразу

занести всю суму за місяць, але більшості буде зручніше все ж таки робити щоденні записи, а потім підбивати підсумки прямо в Книзі.

Щодо тих ФОП, які мають готівкові операції – оприбуткування та облік ФОП отриманих доходів здійснюється в Книзі «шляхом помісячного відображення отриманих доходів у порядку, визначеному ПК» (вимога абз. 6 п. 11 Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, постановою правління НБУ від 29.12.2017 №148). Таким чином, НБУ не вимагає теж щоденного обліку готівки від ФОП – можна навести загальний підсумок за місяць. Однак формально, якщо готівкову операцію не показали в Книзі у день її здійснення – це можна розглядати як неоприбуткування готівки. Фінансового штрафу за це зараз немає, але податківці можуть, наприклад накласти спробувати накласти адмінштраф від 1700 до 3400 грн (підстава – ст. 163¹⁵ КпАП). Отже, для кращого контролю руху готівки та оприбуткування готівки в день здійснення операції все ж таки можна рекомендувати саме щоденні записи готівкових доходів [36].

ФОП самостійно розробляє форму Книги обліку доходів «під себе», враховуючи особливості власної господарської діяльності. Набір і назва колонок – як зручно самому ФОП. Орієнтуватися треба на потреби заповнення декларації та інформації, яку треба в обліку «для себе». Однак суми доходу за місяць – це обов’язковий елемент Книги [36].

Нижче наводимо форму Книги обліку доходів, яка розроблена ФОП Самохвал В.М. і використовується для узагальнення доходів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Книга обліку доходів ФОП Самохвал В.М

Дата	Сума доходу, грн.	Контрагент	Зміст доходу
05.01.2024	2 500	Василець І.В.	Оплата за послуги згідно Накладної 8 від 04.01.2024 р. Без ПДВ
16.01.2024	600	Мельничук В.П.	Оплата за послуги згідно Накладної 9 від 04.01.2024 р. Без ПДВ
Всього за січень	3 100	х	х
...			
Всього за рік			

Джерело: сформовано за даними ФОП Самохвал В.М.

Варто зауважити, що якщо ФОП узагалі не веде Книгу або загубив її, то тоді може бути штраф на підставі пункту 121.1 ПКУ – 1020 грн. (як порушення строків зберігання облікових та інших реєстрів). Нагадуємо, Книгу треба зберігати 1095 к. днів (це 3 роки) від крайньої дати подачі декларації за відповідний період, якого стосується Книга.

2.4. Напрями посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів малого бізнесу

Неналежний стан ведення обліку, обмеженість його інформаційного навантаження та зосередження на податкових питаннях обумовлено об'єктивними причинами. Особливо це чітко прослідковується для ФОП які обрали спрощену систему оподаткування, обліку та звітування. Так, зокрема, якщо це ФОП 1 групи єдиного податку то зважаючи на досить обмежене коло діяльності, контрагентів, відсутність найманих працівників, їх облік є досить примітивним та в більшості випадів передбачає правильність обчислення податку, ведення реєстрів з накопичення доходів (книгу обліку доходів), формування декларації. Проте навіть вони повинні мати первинні документи, що підтверджують їх рух товарів [35].

Крім того необхідно враховувати, що на малих підприємствах зважаючи на незначний розмір, розповсюджена спрощена система управління з спрощеною конструкцією документообігу і прямими інформаційними зв'язками. Реалізація більш складної моделі обліку (ресторанний бізнес, виробництво, оптова та роздрібна торгівля), розширення кола контрагентів та наймання працівників значно розширюють потребу у веденні обліку направлено на врахування означених особливостей [35].

Досить ширші вимоги до необхідності врахування факторів господарського життя мають ФОП, що перебувають на загальній системі оподаткування. Відповідно до вимог ПКУ вони повинні мати підтвердження не тільки своїм доходам, а і видаткам. Хоча при цьому вони не формують фінансову звітність [35].

Проте повністю відмовлятися малим підприємствам від ведення обліку є недоцільним. В результаті неналежного ведення обліку керівники-власники не володіють даними про рух та стан товарних запасів, грошових потоків, заборгованості. Це призводить до завантаженості складів непотрібними товарами на які були витрачені ресурси, несинхронізованого руху грошових потоків, зростання зобов'язань, відсутності грошових ресурсів та банкрутування бізнесу. Що ж стосується юридичних осіб представників малого бізнесу, то вони зобов'язані враховуючи вимоги Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» організувати свій облік відповідно до базових принципів за самостійно обраною формою. При цьому формат податкового обліку залежить від того платниками яких податків вони є, чи наявні наймані працівники, на якій системі вони перебувають. Означені аспекти відбиваються в наказі про облікову політику [35].

Разом з цим, навіть не зважаючи на невеликий розмір, особливо якщо діяльність передбачає певне виробництво облікова політика може включати елементи управлінського обліку та звітності [35].

Накопичення облікової інформації в рамках управлінського обліку повинно здійснюватися в рамках форм управлінської звітності, яка направлена на максимальне забезпечення інформаційних запитів менеджменту та власників. Практичне формування такої звітності залежить від моделі управління, форми обліку, інформаційних запитів тощо [35].

Враховуючи особливості діяльності СМП управлінський облік повинен бути максимально інтегрований в систему бухгалтерського обліку та здійснюватися за структурно-функціональним принципом, тобто розподілятися між певними виконавцями в межах їх повноважень. При цьому головними його принципами повинні бути простота, доступність, достовірність та зрозумілість. Для цього не обов'язково потрібно створювати відокремлені підрозділи. Можливо, зважаючи на незначний обсяг інформаційних потоків, ці обов'язки надати головному бухгалтеру чи його заступнику. Схема організації управлінського обліку наведена на рис. 2.2.

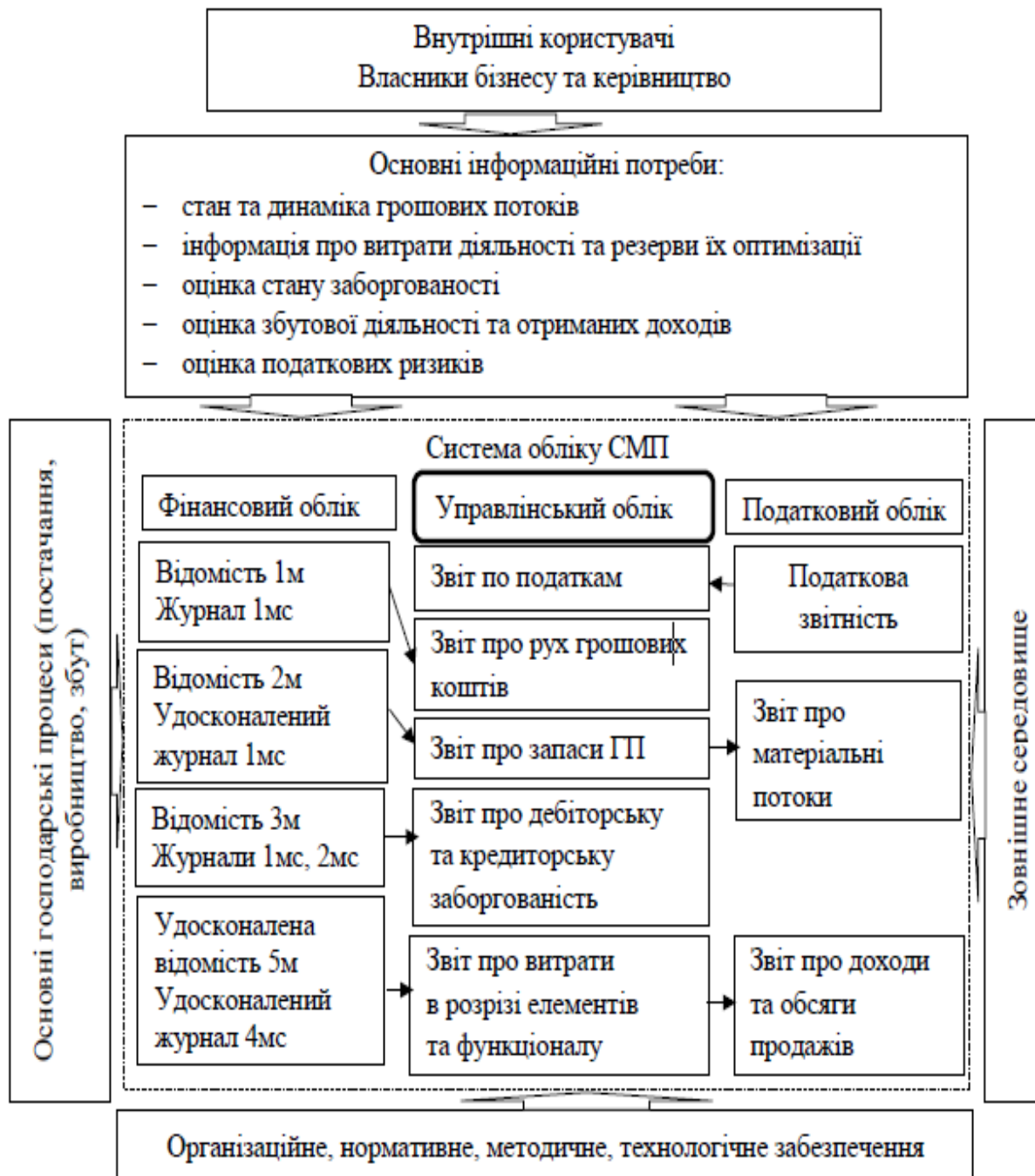

Рис. 2.2. Схема організації управлінського обліку малими підприємствами юридичними особами

Джерело: [35]

В якості інформаційних джерел складання управлінської звітності можуть виступати модифіковані регістри фінансового обліку. Безумовно лише таким заходами обмежуватися недоцільно, оскільки звіти

управлінського обліку потребують більш деталізованої інформації в розрізі різних об'єктів. Досягти цього можливо за рахунок введення додаткових аналітичних рахунків з бажаним рівнем деталізації. Враховуючи те, що на сьогодні значна частина СМП використовують комп'ютерну форму обліку введення таких точкових субконто не ускладнюватиме роботу обліковців, проте значно посилить інформативність обліку [35].

Подальше практичне запровадження визначеної моделі та запровадження управлінського обліку СМП потребує відповідного забезпечення: організаційного, нормативного, методичного та технологічного [35].

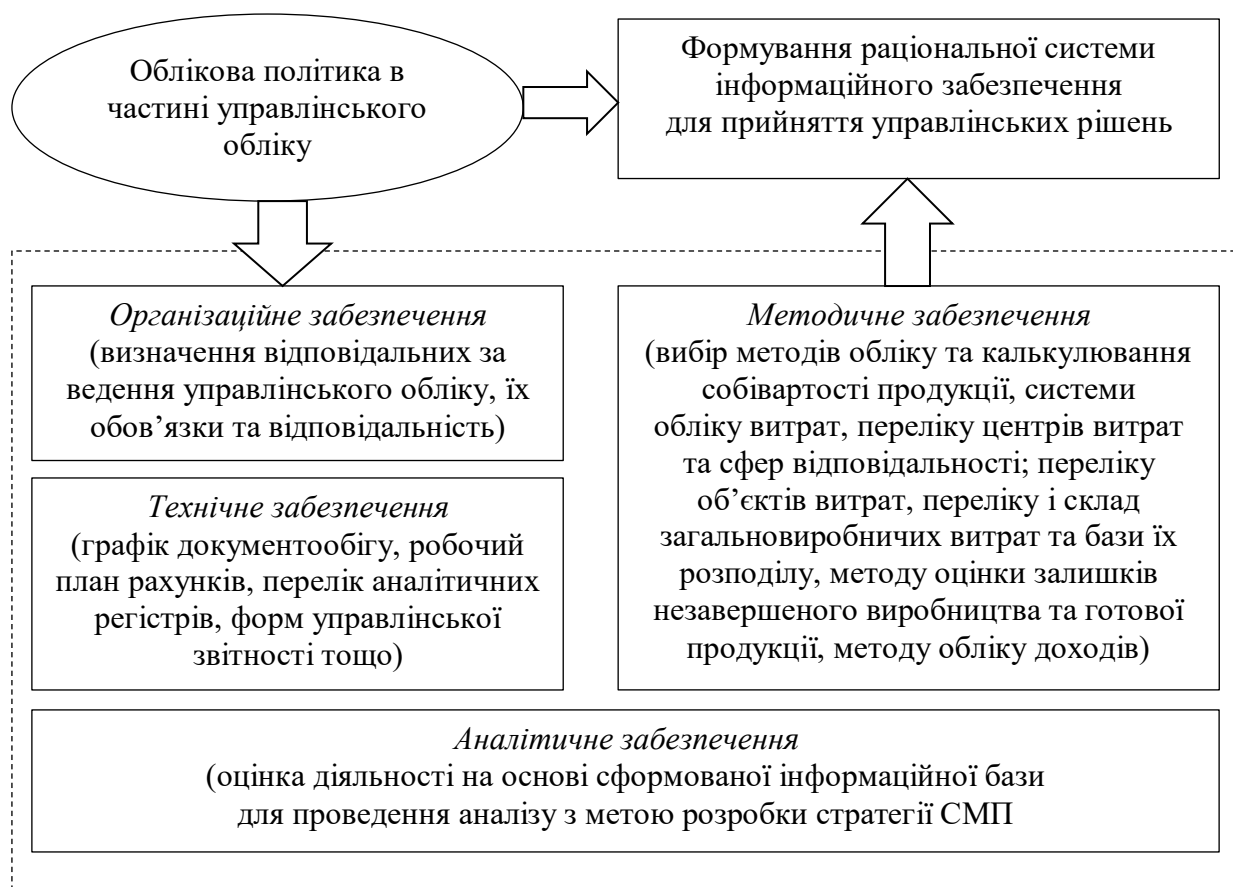

Рис. 2.3. Основні складові Наказу про облікову політику СМП в частині управлінського обліку

Джерело: [35]

Вагоме значення при організації управлінського обліку має другий етап формування, який дозволяє реалізувати його концептуальні засади шляхом

здійснення комплексу організаційних, технологічних та методичних заходів, що регламентуються в межах діяльності СМП. Такі елементи на наш погляд повинні бути прописані в наказі про облікову політику. Безумовно, більшість цих показників будуть стосуватися витрат і вони вже частково повинні бути враховані СМП, оскільки зачіпають питання фінансового обліку. Відповідно, більшість елементів облікової політики будуть межувати з фінансовим обліком. Основні складові Наказу про облікову політику в площині управлінського обліку наведено на рис. 2.3.

Ведення управлінського обліку МП на постійній основі дасть можливість контролювати бізнес, розробити стратегію розвитку на майбутні періоди, оптимізувати цінову політику, оцінити отримані результати, встановити відхилення від запланованих завдань та виявити резерви зростання ефективності подальшого використання існуючих ресурсів [35].

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Проблеми малого бізнесу в період кризи та шляхи їх подолання

В умовах повномасштабних воєнних дій на території України, постраждала економіка країни, а вітчизняні підприємства знаходяться в складних умовах. Дослідження ринку малого та середнього бізнесу України, які були проведені соціологічним центром Socioinform на замовлення ЄБРР, показують, що основними найбільш нагальними проблемами для бізнесу у зв'язку з війною є:

- втрата ринків збуту та падіння попиту;
- зростання витрат у зв'язку зі збільшенням комунальних платежів та вартості сировини;
- неможливість прогнозування та стратегування через невизначеність;
- зниження продуктивності праці через постійні тривоги та обстріли;
- неможливість підвищити рівень зарплати персоналу;
- руйнування логістичних ланчужків; - брак коштів на оплату праці;
- дефіцит сировини;
- втрата частини активів та обладнання [52].

Половина з опитаних малих компаній працюють з обмеженнями, а чверть функціонує як і до війни. Деякі – на шляху до відновлення роботи. 4-5% компаній частково призупинили свою діяльність або зупинили повністю. Переважна більшість малих підприємств працює там, де і до війни, практикуючи гібридний формат роботи. Через війну витрати цього сегменту переважно зросли на 20-50%, натомість прибутки скоротилися більш ніж на

50%. Оцінюючи втрати бізнесу, представники невеликих підприємств назвали суми від \$10 тис. до \$200 тис. Причини цього — збільшення цін на пальне, порушення логістики та ланцюгів постачання, втрата працівників,

клієнтів та партнерів, зупинка роботи мінікомпаній [52].

За період воєнних дій значне знижується активність бізнесу. За даними Advanter Group індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) станом на червень 2023 року становить 35.34 (зі 100 можливих). Він незначно зріс у порівнянні з квітнем 2023 року (34.03), і локальним мінімумом вересня 2022 року (33,9). UBI показує активність бізнесу, його спроможність нарощувати товарооборот, створювати робочі місця. Якщо показник нижче 50, це свідчить про негативні очікування бізнесу від подальшого розвитку подій [52].

Свідченням цього є те, що за результатами перших п'яти місяців роботи у 2023 році 21.1% підприємств повністю або майже повністю зупинили роботу (від 0% до 30% від планового показника), а середньозважений очікуваний показник оборотів бізнесу у 2023 проти 2022 року продовжує падіння з +10,3% (оцінка, отримана в січні 2023 року) до -0,7% в червні 2023 року [52].

Однак, одним із найперших кроків задля спасіння хоча б якоїсь частини промисловості, яка опинилась у прифронтовій зоні, стала програма з релокації працюючого бізнесу у більш безпечні регіони. У березні минулого року уряд ухвалив постанову, згідно з якою вітчизняним підприємствам надавалася можливість перевезти своє майно із зони активних бойових дій на безпечну територію [52].

За один рік від початку війни 800 підприємств було релоковано з небезпечних регіонів за підтримки держав[6]. На сьогодні 623 підприємства вже працюють на новому місці. Для ще 239 здійснюється пошук підходящої локації або способу транспортування. Понад 650 підприємств, які планували релокувати свої виробничі потужності, відмовились від переміщення у зв'язку з деокупацією територій, на яких вони розташовані. Окрім того, нині деякі підприємства повертаються на попередні місця роботи у зв'язку з покращенням там безпекової ситуації, зокрема, в Харківську, Чернігівську та Сумську область. 44 підприємства вже повернулись [52].

Однак, релокація це тільки один з напрямів збереження та можливого розвитку бізнесу в умовах кризи періоду воєнних дій та після їх закінчення. В умовах кризи, спричиненої воєнними діями на території України, коли бізнес стикається з проблемами, переліченими вище, змінюються умови не лише його звичайної діяльності, а й взагалі її існування. Тому виникає питання щодо вжиття можливих заходів для вирішення цих проблем. Щоб зберегти і навіть примножити бізнес підприємцям, необхідно здійснити ті чи інші кроки, які дозволять забезпечити стійкість їх стану. Одним з таких кроків в умовах ринкового попиту, що стрімко змінюється при військовому становищі, на нашу думку, могла б стати диверсифікація [52].

Диверсифікація — це стратегія, при якій ефект може бути отримано за рахунок вкладення коштів в різні класи активів, щоб зменшити загальний рівень ризику при просіданні ринку. В умовах воєнного стану попит на певні товари та послуги може значно змінитися через підвищені потреби суспільства та зміни пріоритетів. Перелік деяких потенційно затребуваних товарів та послуг, де міг би брати участь малий бізнес, може включати: військове спорядження та обладнання, медичні послуги та товари, продукти харчування та водопостачання, комунікаційні послуги, послуги охорони, з безпеки та евакуації населення, будівництво та ремонт інфраструктури, засоби захисту від біологічних, хімічних та радіологічних загроз [52]. Диверсифікація потрібна тому, що:

1. Це дозволяє зменшити ризики у будь-якій точці докладання зусиль
2. Вона вирішує кілька тактичних та 3 стратегічні завдання.

До тактичних завдань відносять:

- а) Збереження активів навіть у складні часи.
- б) Вихід на нові ринки.
- в) Оптимізація доходності від господарської діяльності.
- г) Запобігання спаду виробництва та падінню продажів.
- д) Залучення додаткових категорій споживачів.
- е) Стабілізація загального збуту.

До стратегічних завдань відносять:

а) Отримання більш передбачуваних результатів з допомогою мінімізації ризиків.

б) Розвиток бізнесу та його адаптація під нові реалії.

в) Зростання прибутковості бізнесу [52].

Диверсифікація може застосовуватися у різних сферах.

Усі переваги диверсифікації впливають із основного стратегічного завдання щодо мінімізації ризиків [52].

а) Знижується ймовірність збитків у періоди падіння попиту конкретні продукти. б) При зміні ринкової ситуації бізнес може зосередитись на перспективних напрямках та швидко згорнути збиткові.

в) Фінанси, одержані на перспективних напрямках, можна пустити на запуск нових продуктів із високим попитом.

г) Знижується ризик простоїв, якщо говорити про диверсифікацію постачальників сировини та комплектуючих.

До недоліків відноситься така обставина. Багатопрофільний бізнес складніший в управлінні і потребує більшого кадрового потенціалу. Можливі маркетингові прорахунки, які зведуть усі плюси нанівець [52].

Для того, щоб диверсифікація була успішною необхідно:

а) Починати необхідно із аудиту власного бізнесу. Знайдіть можливості для розширення та оцініть величину ресурсу. Пропускаючи цей етап, ви ризикуєте зробити подальшу роботу безглуздою.

б) Якщо ви нещодавно вийшли на ринок і ще не досягли успіху в роботі навіть за одним напрямком, не доцільно починати диверсифікацію. В

такому разі є великий ризик загубити бізнес із-за відсутності достатнього досвіду.

в) Необхідно вивчати цільову аудиторію, її інтереси та потреби, її сприйняття бренду.

г) Для кожного продукту та кожного нового напрямку завжди потрібно розраховувати бізнес-план та рентабельність.

д) Підприємець не може однаково добре розумітися на специфіці виробництва, наприклад, дитячого взуття, тракторів та туші для в'їв. Під кожен напрямок діяльності необхідно збирати команду управлінців або, для початку, хоча б по одному досвідченому фахівцю.

е) Необхідно проводити маркетингові дослідження як щодо розвитку бізнесу загалом, а також й у кожному напрямку.

ж) При виборі стратегії просування бізнесу, необхідно аналізувати все, від ринку збуту і законодавства території, до конкурентів [52].

До інших напрямків захисту підприємства в кризових ситуаціях можна віднести:

Збільшення продуктивності і зменшення витрат: Оцініть свої процеси та витрати, щоб знайти можливості для їх оптимізації. Це може включати в себе автоматизацію, скорочення персоналу, раціоналізацію постачання, інвестиції в ефективнішу технологію та інші заходи [52].

Спробуйте знайти методи скорочення витрат без шкоди якості продукції чи послуг. Це може містити перегляд процесів виробництва, використання більш ефективних технологій або навіть перегляд бізнес-моделі [татарінов].

Бізнес-модель - це план або структура, що описує, як компанія створює, доставляє продукцію та заробляє гроші. Вона визначає основні елементи бізнесу, включаючи продукти чи послуги, цільову аудиторію, способи монетизації, розподіл ресурсів та ключові партнерства. Основна мета бізнес-моделі – створення цінності для клієнтів та забезпечення сталого прибутку для компанії [52].

Особливості бізнес-моделей можуть відрізнятися залежно від промисловості, ринкових умов і стратегії підприємства. Основні компоненти бізнес-моделі включають: Ціннісну пропозицію, тобто що пропонує компанія своїм клієнтам? Цільову аудиторію, тобто хто є споживачами продуктів та послуг компанії? Канали продажу, тобто як компанія доставляє свої продукти/послуги клієнтам? Прибуткові потоки, тобто, як компанія заробляє гроші? Ресурси, тобто які ресурси (люди, технології, фінанси) необхідні для

реалізації бізнес-моделі? Ключові партнерства, тобто які зовнішні партнери чи ресурси потрібні для підтримки та розвитку бізнесу? Структуру витрат, тобто які витрати необхідні для підтримки бізнес-моделі? [52].

Зміна бізнес-моделі може бути ключовим фактором для успішного розвитку компанії, особливо в умовах ринку, що швидко змінюється, і технологічних інновацій [Татарінов].

Розвиток онлайн-присутності: Коли пересування або роботи в офісах обмежені, онлайн-продаж та послуги можуть стати критично важливими. Інвестиції в розвиток інтернет-маркетингу та зручності онлайн-оплати можуть допомогти досягти більшої кількості клієнтів. Ваш сайт повинен стати обличчям та іміджем вашого бренду. Важливість професійного сайту відзначають відомі бізнесмени. Наприклад, Стів Джобс сказав: "Дизайн не просто, як щось виглядає. Дизайн - це, як щось працює". Вашому бізнесу потрібен сайт, який повинен бути не тільки естетично привабливим, а й функціональним [52].

Робота з партнерами та конкурентами: Можливо, ситуація також вплине на інші компанії. Взаємодія з партнерами і з конкурентами для пошуку загальних рішень може бути корисною. Вступ до бізнес-мережі та співпраця з іншими малими підприємствами може допомогти подолати кризу. Ви можете об'єднати зусилля для спільного маркетингу, пошуку ринків, розвитку виробництва та реалізації нових продуктів. Якщо треба освоїти те, у чому ви не маєте достатнього досвіду, знайдіть партнера, який має цей досвід [52].

Зони відповідальності зазвичай розподіляють виходячи з компетенцій, які мають партнери. При цьому необхідно враховувати два важливі фактори успішного партнерства:

1. Довіра до партнера. Важливо до початку співробітництва вирішити, що ви готові довіряти майбутньому партнерові. Якщо у вас не буде довіри, то ви будете постійно сумніватися і перевіряти ще раз його рішення. Що забере багато енергії та сильно загальмувати розвиток проекту [52].

2. Виключення конкуренції між партнерами. Справа в тому, що партнери насамперед увагу тим своїм якостям, які дозволяють їм доповнити та посилити один одного, і не конкурувати. Тоді партнерство принесе значну користь [52].

Важлива перевага цієї моделі полягає в тому, що при досвідченому партнерстві допускається мінімум помилок, і прискорюється просування до мети [52].

Конкуперация (coopetition) - бізнес-стратегія, яка покликана збалансувати суперництво (competition) і співробітництво (cooperation) між конкурентами, щоб усі сторони отримали переваги. Однак, оскільки цей процес незмінно несе у собі напруженість необхідно, щоб лідери компаній потрібні були здатні справлятися з суперечливістю та невпевненістю відносин між конкурентами, які на даний час є партнерами. Одним з методів співробітництва конкурентів є розподіл організаційних структур. Компанії можуть створити організаційну структуру, яка б передбачала «буфер» між співпрацею та конкуренцією. В цьому разі один підрозділ даної фірми взаємодіє з певною фірмою, як із конкурентом; інші підрозділи – як із партнером. Прикладом можуть бути «двофлангові» відносини між Apple та Samsung. Хоча обидва гравці б'ються як конкуренти за частку ринку смартфонів, Samsung постачає Apple компоненти в таких кількостях, що заробляє \$110 на кожному iPhone. При цьому фахівці з ланцюга постачання співпрацюють, а юристи та керівники структур, які займаються продажем, конкурують [52].

Активна участь у співтоваристві. Підтримка спільноти або участь у благодійних заходах може допомогти зміцнити імідж бренду та залучити нових клієнтів.

Підтримка персоналу. Щоб підлеглі максимально використовували свої можливості, не перетрудувалися, цінували свою роботу і приносили користь компанії, слід дотримуватися простих правил:

1. Кожен співробітник повинен знати свої права та обов'язки.

2. У колективі необхідно створювати та підтримувати сприятливий психологічний клімат.

3. У працівників має бути зона зростання — можливість розвиватися.

4. Можливість отримання додаткових знань, необхідні подальшого розвитку (природно, у межах компанії).

5. Можливість зміни діяльності за наявності необхідних для цього знань.

6. Корпоративний відпочинок та надання регулярної відпустки (відгулів тощо).

7. Індивідуальна допомога вищих менеджерів співробітникам будь-якої ланки під час роботи з особливо складними клієнтами.

8. Відключіть надмірний контроль, сприяти зміцненню колективу, давати можливість підлеглим виявляти ініціативу, надавати співробітникам необхідний відпочинок – ваша компанія процвітатиме та розвиватиметься [52].

Збереження та мотивація персоналу у важкі часи може допомогти бізнесу зберегти свою ефективність, ідентичність та конкурентоспроможність [52].

Пошук нових ринків: Коли внутрішній ринок скорочується із-за воєнного положення, необхідно вивчати можливості експорту продукції чи послуг за кордон. Вихід на нові ринки може стати ефективним способом розвитку бізнесу, проте успіх багато в чому визначатиметься ретельністю підготовки та готовністю брати на себе ризики. Перший і найважливіший етап запуску нового продукту чи послуги – вибір цільового ринку. При цьому необхідно дати відповіді на наступні запитання:

1. Відповідність пропонованого продукту вимогам та умовам місцевого ринку. Продукт повністю готовий до продажу на новому ринку без змін рецептури та упаковки? Якщо ні, то чи можна буде обійтися невеликою адаптацією чи знадобиться розробляти зовсім новий продукт? Наприклад, кетчуп: популярний у різних країнах, він може сильно відрізнятись до смаку, маючи як солодкий томатний присмак, так і оцтовокислий. Консистенція та

набір спецій у кетчупі також можуть сильно відрізнятись. Ще приклад: соняшникова олія жовтого кольору, звична нашому споживачеві, в деяких країнах сприймається як таке, що не пройшло очищення і, відповідно, шкідливе для здоров'я [52].

Ще частіше перешкодою до виходу новий ринок стає упаковка товару. Наприклад, на українському ринку популярна упаковка таких продуктів як кетчуп та майонез у Дой-пакі. У той же час їх практично неможливо побачити в магазинах інших країн, де покупці віддають перевагу ПЕТ-упаковці або склу [52].

2. Обізнаність споживачів про продукт, що просувається. Тут з'являються такі питання. Наскільки добре потенційні покупці знайомі із новим товаром чи послугою, з пропонованим брендом ? Чи потрібно докладати зусиль підвищення обізнаності покупців про призначення товару? [52].

3. Місця входу товару до ринку. Вибрати найбільші міста країни чи сфокусуватися лише на одному регіоні? А може, найефективнішою буде повномасштабна експансія? Встає питання: чи варто попередньо запускати локальні пілотні проекти для спроби ринку чи негайно кидати всі сили на засвоєння нового ринку? [52].

4. В якій момент виходити до ринку. Статус першопрохідця на новому ринку має свої переваги: ви самі встановлюєте правила гри та вибудовуєте лояльність до бренду. Однак ця стратегія є витратною і ризикованою. Стратегія виходу на ринок на більш пізній стадії може дати компанії можливість краще зрозуміти умови, що вже склалися, спростить вибір ніші, а також дозволить заощадити кошти за рахунок імітації та поліпшення вже існуючих товарів або послуг [52].

Міжнародна торгівля може зменшити залежність від внутрішнього ринку та відкрити нові можливості для збільшення прибутку.

Цифрова трансформація. Використання цифрових технологій може підвищити продуктивність та зменшити витрати. Наприклад, створення онлайн-продажів, використання соціальних медіа для реклами та підтримки

клієнтів, впровадження електронних систем управління може зробити ваш бізнес більш конкурентоспроможним [52].

Діджиталізація бізнесу можлива не лише на початку його становлення, а й на пізніших етапах існування. Діджиталізація бізнесу - впровадження цифрових технологій, що сприяють просуванню компанії, зміцненню позицій на ринку, автоматизації багатьох процесів. Завдання діджитал-трансформації – забезпечити присутність компанії в інтернеті, привести трафік замовників через нові джерела, розширити можливості діяльності.

Технології цифрової трансформації бізнесу широко застосовують у кількох напрямках:

- розробка покращеної моделі розвитку бізнесу, побудованої на цифровізації та прагненні до модернізації;
- розробка цифрових послуг та товарів або модернізація старих під сучасні технології;
- діджиталізація бізнес-процесів таким чином, щоб управління життєвим циклом продуктів стало простіше та доступніше;
- автоматизація збору, обробки та зберігання даних;
- діджиталізація для керування виробничими процесами;
- управління мережами поставок;
- здійснення цілого ряду адміністративних функцій підприємства;
- ефективна автоматизація ручної праці працівників компанії шляхом впровадження роботів, а також застосування електронного документообігу [52].

Важливим досягненням є формування цифрової компетентності людського капіталу. В умовах війни більшість українських користувачів змінили підхід до використання інтернет-ресурсів. Зокрема, спостерігається зростання довіри до перевірених джерел державних установ, зміна ставлення до захисту особистих даних, трансформація поведінки в соціальних мережах та більш свідоме ставлення до споживання різноманітної інформації та інформаційної безпеки [52].

Підтримка держави. Під державною підтримкою необхідно розуміти

державне регулювання підприємницької діяльності, яке передбачає, перш за все, свідоме формування державними структурами відповідних прямих та опосередкованих інструментів підтримки бізнесу, зокрема, створення стимулів, використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, що залучаються для його суб'єктів. Пріоритетність державного регулювання та підтримки підприємництва в умовах війни зумовлює необхідність переходу від прямого адміністративного сприяння до формування сприятливого економічного і соціального середовища щодо удосконалення механізмів та інструментів стимулювання розвитку суб'єктів бізнесу [52].

На сьогоднішній день українським Урядом була прийнята низка рішень, які передбачають тимчасові послаблення та підтримку для бізнесу під час дії воєнного стану. В той же час недоліки і складнощі, з якими стикаються в процесі функціонування господарські суб'єкти, свідчать про необхідність синхронно розвивати як державну систему підтримки бізнесу, так і ініціативу підприємців, малих і середніх підприємств з об'єднання зусиль у сфері державно-фінансової діяльності. Обґрунтовано, що актуальним є питання удосконалення системи інформаційної та консультативної державної підтримки бізнесу з метою стимулювання його розвитку [52].

Урядові програми та ініціативи можуть надавати фінансову підтримку для малих підприємств під час кризи. Досліджуйте можливості для отримання грантів, кредитів або інших видів державної допомоги [52].

Збереження капіталу: В кризових умовах важливо ефективно керувати своїм капіталом і уникати зайвих витрат. Розгляньте можливість зменшення дивідендів, відкладення інвестицій або продажу непотрібних активів [52].

3.2. Диджиталізація бухгалтерського обліку малих підприємств

Бухгалтерський облік був, є та буде важливим для бізнесу, особливо в критичних ситуаціях. Через воєнний стан в країні багато підприємств скоротили свої об'єми та обсяги роботи, але, попри кризу, підприємці продовжують працювати. Тоді, як Уряд України намагається адаптувати й

спростити податкову регуляцію, бухгалтерам важливо концентрувати свою увагу на нових змінах в оподаткуванні, бухгалтерському обліку та звітуванні. Для стабілізації діяльності варто враховувати податкове навантаження, зміни трудового законодавства і зміни систем обліку. Бухгалтерія – це фінансовий тил компанії. Якщо відбувається будь-яка господарська операція підприємства, вона повинна бути своєчасно відображена в бухгалтерському обліку. У разі не ведення бухгалтерського обліку на безперервній основі у певний час відбувається накопичення здійснених господарських операцій, проведення яких потім буде тривалим і коштовним, що вкладається в місткий термін відновлення бухгалтерського обліку [10].

Розвиток комп'ютерних технологій та диджиталізація усіх сфер людської діяльності спричинила докорінну зміну умов бізнес-середовища, форм і методів господарювання. Перекладання значної частини технічної роботи на роботизовані системи, прискорена обробка цифрової інформації і миттєвий обмін нею з мінімальним втручанням людини значно прискорило усі економічні процеси і поставило людство на порозі Четвертої промислової революції. Саме малий бізнес завдяки своїй гнучкості першим почав пристосовуватися до таких змін. Значна частина бізнес-процесів перейшла у цифровий формат. З'явилися форми підприємництва, засновані на використанні цифрових технологій та інтернет-мережі: торгівля, реклама, бізнес через соціальні мережі. Завдяки інтернет-технологіям активно розвивається фріланс та форми віддаленого працевлаштування. Для нормативного забезпечення функціонування економіки за умов диджиталізації в Україні активно переглядається законодавство. Усі такі зміни потребують відповідного розвитку бухгалтерського обліку малих підприємств [34, с. 81].

Система бухгалтерського обліку та економічного контролю в сучасних підприємствах не може повноцінно існувати без належного їхнього нормативно-правового забезпечення. Таке забезпечення формувалось протягом двох останніх десятиріч і воно перебуває в процесі постійних змін,

які супроводжуються політичними, економічними, інтеграційними, соціальними та іншими чинниками [60, с.].

Основні нормативні акти, що регламентують особливості ведення обліку і фінансової звітності підприємництвом подано в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Законодавча бази України, що регулює діяльність суб'єктів малого підприємництва

Назва нормативно-правових документів	Сутність
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996	Цей Закон визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.
Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI	Регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства
Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV	Регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників
Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV	Встановлює правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності; основні принципи побудови правових відносин у бізнесі

Джерело: сформовано за [7; 38; 39]

Проте це не весь перелік. Ці регламенти регулюють облік зараз і у довоєнний час. Але під час воєнного стану ця множина нормативно-правових актів поповнилась. До нових регламентів слід віднести:

– Розпорядження КМУ «Про забезпечення здійснення розрахунків підприємств, установ, організацій в умовах воєнного стану» від 11.03.2022 р.

№ 212-р.;

– Роз'яснення ДПАУ «Щодо порядку дій у зв'язку з неможливістю своєчасного подання скарги про перегляд рішень контролюючих органів» від 05.03.2022 р.;

– Повідомлення Мінфін України «Щодо подання та оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни» від 11.03.2022 р.;

– Лист Державної податкової служби України «Основні новації, передбачені Законом України від 12.05.2022 № 2260» від 27.05.2022 р.;

– Роз'яснення Державної податкової служби України «Щодо здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення» від 02.05.2022 р.;

– Роз'яснення Міністерства фінансів України «Роз'яснення щодо застосування штрафних санкцій за несвоєчасну реєстрацію ПН/РК, складених за період 01 – 31 травня 2022 року» від 10.06.2022 р.;

– Закон України «Про внесення змін до Закону України »Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 19.07.2022 р. № 2435-IX [60, с. 131].

Сучасний розвиток світових економічних відносин характеризується цифровою трансформацією суспільства і світової економіки. Це пов'язано з формування інформаційних навичок суспільства, цифровізацією економічних процесів, підвищенням впливу глобалізації та інтеграції на бізнес-процеси підприємств. В таких умовах важливим питанням є цифровізація бізнес процесів підприємства для досягнення ним стратегічних цілей, і, як наслідок, цифровізація системи бухгалтерського обліку підприємства незалежно від його розміру і масштабів господарювання [5, с. 133].

Науковці вважають, що в умовах сьогодення, окрім війни, на організацію бухгалтерського обліку та оподаткування підприємств впливає діджиталізація та цифровізація, які спрощують цей процес [60, с. 131].

Напрями цифровізації облікових процедур в системі управління

підприємством:

1. Цифровізація практики здійснення облікових процедур, технологічних і методологічних аспектів отримання і обробки релевантної інформації.

2. Цифровізація взаємодії в процесі отримання і обробки релевантної інформації між зацікавленими сторонами, виявлення невідповідності даних у їх системах бухгалтерського обліку.

3. Цифровізація в об'єктах бухгалтерського обліку: трансформація існуючих об'єктів в залежності від виду діяльності підприємства, поява нових – наприклад використання нематеріальних цифрових об'єктів, тощо.

4. Цифровізація щодо посилення якісних характеристик обліково-аналітичної інформації, а саме: своєчасності, достовірності та прозорості, тощо; формування нових функцій обліку [5, с. 135].

Науковці у своїх працях розглядають різні складові диджиталізації бухгалтерського обліку. Узагальнивши їх погляди можемо виокремити такі напрями диджиталізації:

– використання спеціалізованого програмного забезпечення, зокрема хмарних технологій, які дозволяють вести бухгалтерський облік для малих підприємств у режимі реального часу;

– електронний документообіг та обмін електронними даними зі стейкхолдерами, що ставить проблему розвитку єдиної мови електронного звітування для бізнесу – XBRL;

– застосування інструментів штучного інтелекту, аналітичних платформ, зокрема, BigData, blockchain для моделювання, аналізу та контролю діяльності;

– зв'язок із системами електронних розрахунків, платформами електронної торгівлі, електронними платформами для бізнесу тощо [34, с. 82].

Ключовими проблемами диджиталізації обліку в малих підприємствах є, по-перше, вартість програмного забезпечення і комп'ютерного обладнання і, по-друге, кваліфікація облікових фахівців, тобто, наявність знань і вмінь для

застосування такого програмного забезпечення. Для забезпечення ведення обліку малі підприємства часто користуються послугами консалтингу та аутсорсингу. Залучення сторонніх фахових працівників знімає проблему доступу до програмного забезпечення та необхідної кваліфікації персоналу – вони забезпечуються надавачами бухгалтерських послуг. Однак не всі малі підприємства із категорії «мікро» можуть дозволити собі такі послуги. Інші малі підприємства обирають самостійне ведення обліку із залученням до штату облікового фахівця чи без залучення. У другому випадку облік ведеться керівником (власником) [34, с. 83].

Використання спеціалізованих бухгалтерських програм передбачає введення і обробку первинної інформації в облікових документах, журналу господарських операцій підприємства, формування необхідних звітів на основі інформації системи бухгалтерського обліку, зокрема управлінських звітів, фінансових звітів, тощо. Перевагами спеціалізованих бухгалтерських програм є те, що вони можуть адаптовані для потреб управління і враховувати особливості діяльності конкретного підприємства [5, с. 136].

Нині важливим ресурсом стають хмарні технології ведення бухгалтерського обліку. Орієнтуються такі сервіси переважно на малі та середні підприємства. Вони надають користувачам низку переваг:

1. Бухгалтерський облік може вестися у режимі реального часу.
2. Існує можливість одночасної роботи в єдиній базі усіх підрозділів, відокремлених просторово (напр., офіс, склад, виробничий цех).
3. Можливість доступу до даних із будь-якої точки світу.
4. Використання хмарних технологій для підприємства коштує дешевше, ніж використання ліцензованого програмного забезпечення на локальному комп'ютері або аутсорсинг.
5. Розробники хмарних сервісів формують багатоступеневу систему захисту даних, яку малі підприємства самостійно на локальних комп'ютерах забезпечити не можуть [34, с. 83].

Серед недоліків технології – неможливість працювати в офлайн-режимі

за відсутності інтернету, а також втрата доступу до даних у разі несплати за користування сервісом [34, с. 83].

Виділяють два види програмних рішень системи бухгалтерського обліку підприємства: компонентні та комплексні (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Види програмних рішень системи бухгалтерського обліку підприємства

Види програмних рішень системи бухгалтерського обліку підприємства	
Компонентні програмні рішення	Комплексні програмні рішення
«Облік Saas», «BookKeeper», «ДебетПлюс», інші	«BAS: Бухгалтерія», «iBuh.Online», «ISpro», інші

Джерело: [5, с. 136]

Компонентні програмні рішення у системі бухгалтерського обліку це єдина програма із обмеженим набором необхідних функцій. До компонентних програмних рішень у системі бухгалтерського обліку відносять «Облік Saas», «BookKeeper», «ДебетПлюс». Комплексні програмні рішення у системі бухгалтерського обліку складаються з додатківкомпонентів. До комплексних програмних рішень у системі бухгалтерського обліку відносять: «BAS: Бухгалтерія», «ISpro», «iBuh.Online»). Варто зауважити, що деякі програмні рішення можуть бути розроблені, як повноцінні ERP-системи, тобто містити модулі щодо планування та управління діяльністю підприємства, а деякі програмні рішення застосовуються для вирішення вузькоспеціалізованих завдань фінансового, управлінського чи податкового обліку, тощо [5, с. 136].

В науковій літературі виділяють основні критерії вибору програмного рішення у системі бухгалтерського обліку підприємства (табл. 3.3).

Базовий функціонал програмного рішення дозволяє визначити основні завдання, які будуть реалізовані за допомогою програмного рішення у системі бухгалтерського обліку підприємства. Необхідність внесення змін чинного законодавства зумовлює потребу в оперативному відображенні таких змін в програмному рішенні з метою формування достовірної

управлінської та фінансової звітності підприємства. Зручність інтерфейсу програмного рішення є безперечною перевагою для користувачів, тому розробники приділяють достатньо уваги саме цьому критерію. Наявність методичних довідників щодо роботи з програмним рішенням суттєво полегшує процес використання програмного рішення на підприємстві і сприяє підвищенню кваліфікації персоналу. При застосуванні програмного рішення важливим є технічна підтримка і можливість коригування модулів при необхідності. Ще однією з переваг програмного рішення є можливість обміну цифрових даних з іншими програмними рішеннями [5, с. 137].

Таблиця 3.3

Критерії вибору програмного рішення для системи бухгалтерського обліку підприємства

Критерії вибору програмного рішення для системи бухгалтерського обліку підприємства	
Базовий функціонал програмного рішення	Оперативність відображення змін чинного законодавства у програмному рішенні
Зручність інтерфейсу програмного рішення	Наявність методичних довідників щодо роботи з програмним рішенням
Технічна підтримка і можливість коригування модулів при необхідності	Можливість експорту-імпорту даних з іншими програмними рішеннями
Захищеність системи від внутрішніх користувачів та зовнішніх факторів	Масштабність
Вартість програмного рішення	Порядок ліцензування програмного рішення

Джерело: [5, с. 136]

Дослідження вказують на поступове зростання використання облікових хмарних сервісів малими підприємствами. Однак важливим критерієм для малих підприємств є безпека даних. Вчені зазначають, що підприємства неохоче передають чутливу облікову інформацію стороннім сервісам. Тому вкрай необхідним є гарантування безпеки даних на хмарних сервісах, що підвищує довіру до них [34, с. 83].

Елементи (компоненти) захисту баз даних програмного рішення для системи бухгалтерського обліку підприємства систематизовано у таблиці 3.4.

**Елементи захисту програмного рішення для системи
бухгалтерського обліку підприємства**

Елементи захисту програмного рішення для системи бухгалтерського обліку підприємства	
Фізичний захист баз даних програмного рішення	Захист продуктивності баз даних програмного рішення та їх моніторинг
Захист даних програмного рішення від знищення, пошкодження	Контроль доступу до баз даних програмного рішення
Захист даних програмного рішення від несанкціонованого коригування	Облік нових баз даних, які з'являються в інфраструктурі

Джерело: [5, с. 137]

Ефективне функціонування діяльності підприємства передбачає надання доступу різним типам користувачам до баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку підприємства. Тому важливо здійснювати постійний моніторинг такого доступу і чітко встановити права і можливості кожного типу користувачів і способи отримання такої інформації [5, с. 137].

Розвиток електронного документообороту, обмін електронними документами між суб'єктами господарювання, державою, зацікавленими сторонами поставив проблему узгодження документів, сформованих різним прикладним програмним забезпеченням, і однозначності інтерпретації таких даних. Для її вирішення у 2005 р. Рада з питань фінансового обліку США розробила таксономію XBRL GAAP, яка спочатку стала обов'язковою для компаній на біржах США. XBRL – це глобальний стандарт тегування ділових документів, звітів, який побудований на основі мови XML та дозволяє обмінюватися фінансовою інформацією між різним програмним забезпеченням навіть у різних країнах. Він виражає семантичне значення елементів фінансової інформації, представлене метаданими, систематизованими в таксономіях, які враховують, концепції, поняття, зв'язки між ними, а також інші смислові дані. Таксономія XBRL складається із лінкбаз (табл. 3.5) [34, с. 83].

Формат XBRL створює широкі перспективи для трансформації бухгалтерського обліку.

Складові Таксономії XBRL

№з/п	Назва лінкбази	Смислові дані, що розкриваються
1	Поняття .xml	визначає поняття мовою XML, встановлює формат даних (текстовий, числовий, грошовий тощо)
2	Мітки (label)	дає визначення понять мовою, зрозумілою людині. Існує можливість використовувати кілька мов інтерфейсу та відповідну кількість рядків
3	Посилання (references)	пов'язує поняття із відповідними нормативними документами, якими вони затверджені
4	Представлення (presentation)	пов'язує поняття між собою для їх візуалізації у вигляді форм документів
5	Визначення (definition)	пов'язує складові для створення таблиць
6	Розрахунки (calculation)	пов'язує значення таким чином, що вони можуть перевірятися на відповідність за допомогою простих арифметичних дій
7	Формули (formula)	пов'язує значення для проведення перевірок на відповідність будь-якої складності

Джерело: [34, с. 83]

Інформатизація обліку зробила автоматичною бухгалтерську обробку даних, однак у бухгалтера залишилася значна частина ручної роботи із введення отримуваних бухгалтерією даних в облікове програмне забезпечення. Обмін XBRL-документами із контрагентами (договори, видаткові накладні, акти, ТТН, податкові накладні тощо), банками (платіжні документи, виписки) та іншими стейкхолдерами дозволяє автоматично надсилати і отримувати їх безпосередньо в бухгалтерській програмі. За бухгалтером залишається лише функція контролю отриманих документів і узгодження неточностей. Це зменшує кількість помилок, які виникають при ручному введенні, знижує затрати праці і ще більшою мірою підвищує як оперативність взаємодії зі стейкхолдерами, так і оперативність обліку [34, с. 85].

Найчисленнішою категорією користувачів є внутрішні користувачі – працівники підприємства, які мають безпосередній доступ до баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку підприємства. Внутрішні користувачі можуть мати доступ до баз даних як безпосередньо,

так і через сторонні додатки. Якщо внутрішні користувачі зазвичай мають певні обмеження у доступі до різного типу інформації, то системні адміністратори, навпаки, мають практично повні права доступу. Тому обов'язково застосовують систему контролю за діями системних адміністраторів, наприклад використання паролів доступу, видачі або видалення прав доступу до інформації щодо бізнес-процесів підприємства [5, с. 137].

Також можливо надавати доступ підрядникам та партнерам, замовникам, яким доступ до баз даних надається для оформлення замовлення, самообслуговування on-line чи тестування нового програмного забезпечення, тощо [5, с. 137].

Необхідно звернути увагу на комунікацію між технологічними системами – для коректності функціонування мобільних додатків, on-line сервісів, тощо. Коли важлива взаємна інтеграція інформаційних управлінських систем, тоді використовується API (Application Programming Interface). API забезпечує інтеграцію технологічних систем програмних рішень системи бухгалтерського обліку та інших додатків – наприклад інтеграція інтернет-магазину зі програмою обліку запасів на складі, мобільних додатків із системою систематизації замовлень, тощо [5, с. 138].

Масштабність використовується при систематизації однотипних облікових процесів та узагальненні різнопланової управлінської інформації бізнес-процесів підприємства. Вартість програмного рішення є вагомим критерієм при виборі програмного рішення враховуючи співвідношення між вартістю програмного рішення і економічною ефективністю його використання для підприємства [5, с. 138].

Також доцільним буде на підприємстві впровадження процесу створення резервних копій баз даних системи бухгалтерського обліку із можливістю перевірки цілісності резервних копій та захисту їх збереження і недопущення несанкціонованого доступу до такої інформації [5, с. 138].

Якщо захисту оперативної інформації баз даних програмного рішення

системи бухгалтерського обліку приділяється більша увага, то часто резервні копії залишаються не захищеними від викрадення, знищення чи внесення несанкціонованих змін. Саме низький рівень захищеності резервних копій баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку створює високий рівень ризику інформаційної безпеки діяльності підприємства в цілому [5, с. 138].

Тут визначають два способи вирішення незахищеності резервних копій баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку: зберігання інформації даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку в зашифрованому вигляді; відстеження та чітка регламентація отримання доступу до баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку та їх резервних копій [5, с. 138].

Ще однією перевагою використання ліцензійного програмного рішення є те, що часто бази даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку незахищені в результаті некоректного налаштування. Ліцензійні оновлення програмного рішення спрямовані на усунення програмних дефектів та відстеження системних облікових записів та конфігураційних параметрів за замовчуванням, які можна використати для несанкціонованого доступу до баз даних програмного рішення системи бухгалтерського обліку [5, с. 138].

Малі підприємства широко використовують електронні платформи мережі «Інтернет» для реалізації продукції. До війни рівень електронної торгівлі в Україні становив 4,4 млрд дол. США. Використання формату XBRL може бути корисним і у цьому випадку. Безпосередній обмін інформацією між електронною платформою, складським та обліковим ПЗ дозволяє оперативно обробляти операції реалізації продукції [34, с. 85].

Комплексна реалізація описаних вище складових диджиталізації створює цифрове облікове середовище (рис. 3.1).

Вирішення проблеми суперечливості інтересів різних користувачів обліково-аналітичної інформації може бути здійснено завдяки широкій

диджиталізації облікових процесів [34, с. 85].

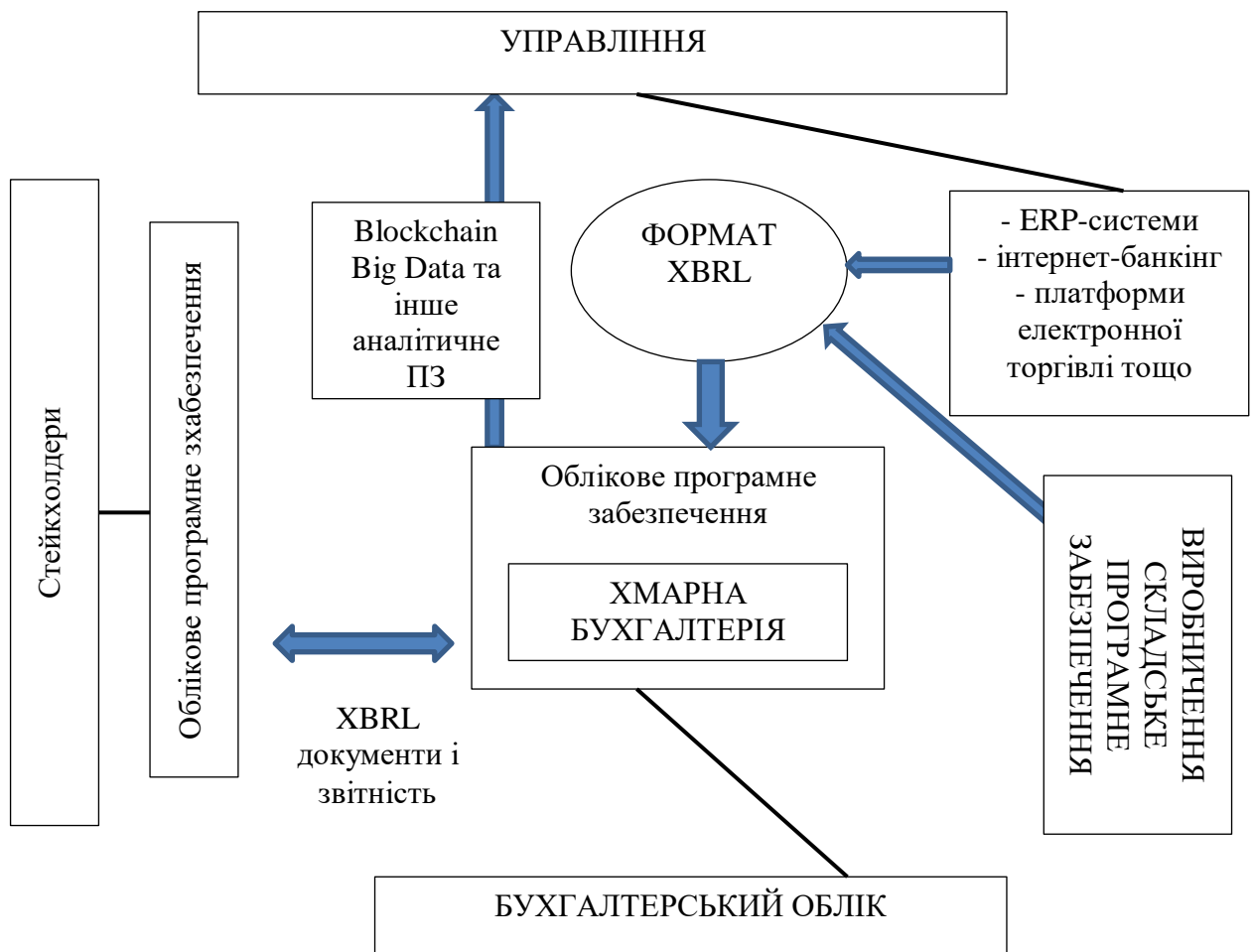

Рис. 3.1. Формування цифрового облікового середовища малого підприємства

Джерело: [34, с. 85]

Цифрова система надає можливість паралельно обробляти дані за розрізненими запитамі і представляти у зручній для користувачів формі [34, с. 85].

3.3. Податкова політика суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану

Наявність різних видів суб'єктів малого бізнесу (різноманітні види діяльності, фізичні та юридичні особи тощо) зумовлює необхідність застосування окремих підходів для кожного з них в частині державної

підтримки та, відповідно, індивідуального переліку податкових інструментів [12].

В наукових дослідження відзначено: «основним критерієм, який слід враховувати при організації податкового планування на підприємстві, є рівень податкового тиску (навантаження). Розрахунок даного показника виступає критерієм для визначення інтенсивності заходів з податкового планування» [12].

Не варто недооцінювати причини, які обумовлюють необхідність проведення податкового планування, можливість застосування альтернатив (податкові режими при різноманітних ситуаціях, різні методи формування бази, різні пільги); встановлення лише загальних норм за окремими питаннями, що вимагає розробки власної методики; нестабільність податкового законодавства. Проте до цього переліку додалася ще одна вагома причина, пов'язана з повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України [12].

На початку 2022 року бізнес України зустрівся з важким завданням – працювати і вижити під час війни. У 2019 році підприємці вчилися працювати в умовах локдауна, спричиненим COVID-19, а вже через 3 роки нова трагедія, найтрагічніша і найжорстокіша. Частина підприємств зруйнована, а інші залишилися на захоплених територіях. Український бізнес закривається без надії відновити роботу, руйнується інфраструктура, розірвана логістика, дефіцит товарів, інфляція та девальвація, підприємці рятують себе і сім'ю. За перший місяць війни український бізнес втратив в рази більше, ніж за часи епідемії [48, с. 173].

Економіка поступово перейшла на воєнні рейки, основні статті витрат з бюджету йдуть на підтримку військових і гуманітарні статті за допомогою Національного банку та фінансової міжнародної допомоги. Але цього недостатньо, економіка потребує податкових стимулів. Неможливо продовжувати діяльність бізнесу без додаткових важелів зі сторони держави. Для забезпечення наповнення бюджету Кабінет Міністрів розробляє ряд

законопроектів, які спрямовані запобігти падінню економіки країни за рахунок податкового стимулювання бізнесу [48, с. 174].

Ситуація, що сталася, змушує вдосконалювати існуючі та шукати інші шляхи виходу економіки країни з кризи, що може посприяти розвитку бізнесу. Отож, основні напрями стимулювання бізнесу є наступними:

- формування плану дій з виходу економіки України з кризи;
- підтримання ліквідності всіх платників податків;
- забезпечення підтримки малого бізнесу;
- збалансування податкового навантаження, що визначено податковим законодавством України та матеріальними можливостями суб'єктів підприємництва;
- вдосконалення комунікації, координації та співробітництва між суб'єктами господарювання на державному та місцевому рівнях [31].

Війна стала каталізатором обговорення податкових новацій в Україні. У серпні 2022 року представлено проєкт програми «10-10-10», за якою ставки ПДВ, податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток знижено до 10 %. Крім того, дана реформа анонсувала скасування ЄСВ та податкових пільг, а також встановлення військового збору на рівні 3 % (замість 1,5 %). Проте ці зміни не були впроваджені [12].

В умовах сьогодення актуалізується потреба в нових механізмах усунення кризових явищ в Україні і відновлення економіки. Одним із таких механізмів може бути застосовано вдосконалення податкового адміністрування [12].

Податкове навантаження під час воєнного стану можна визначити, порівнявши розмір податків та зборів, що стягуються з населення та бізнесу, з розміром доходів державного бюджету, які виділяються на фінансування військових операцій та інших потреб, пов'язаних з воєнним станом. Також, можна визначити податкове навантаження, порівнявши розмір податків та зборів, які стягуються в умовах воєнного стану, з розміром податків та зборів, які стягувалися до введення воєнного стану [12].

Вдало сформована податкова політика на підприємстві дає можливість зменшити рівень податкового навантаження. Разом з тим, негативним фактором податкової політики є непомірне податкове навантаження, яке стримує ділову активність суб'єктів господарювання і не дає їм нормально функціонувати [12].

Основні напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні представлені на рис. 3.2.

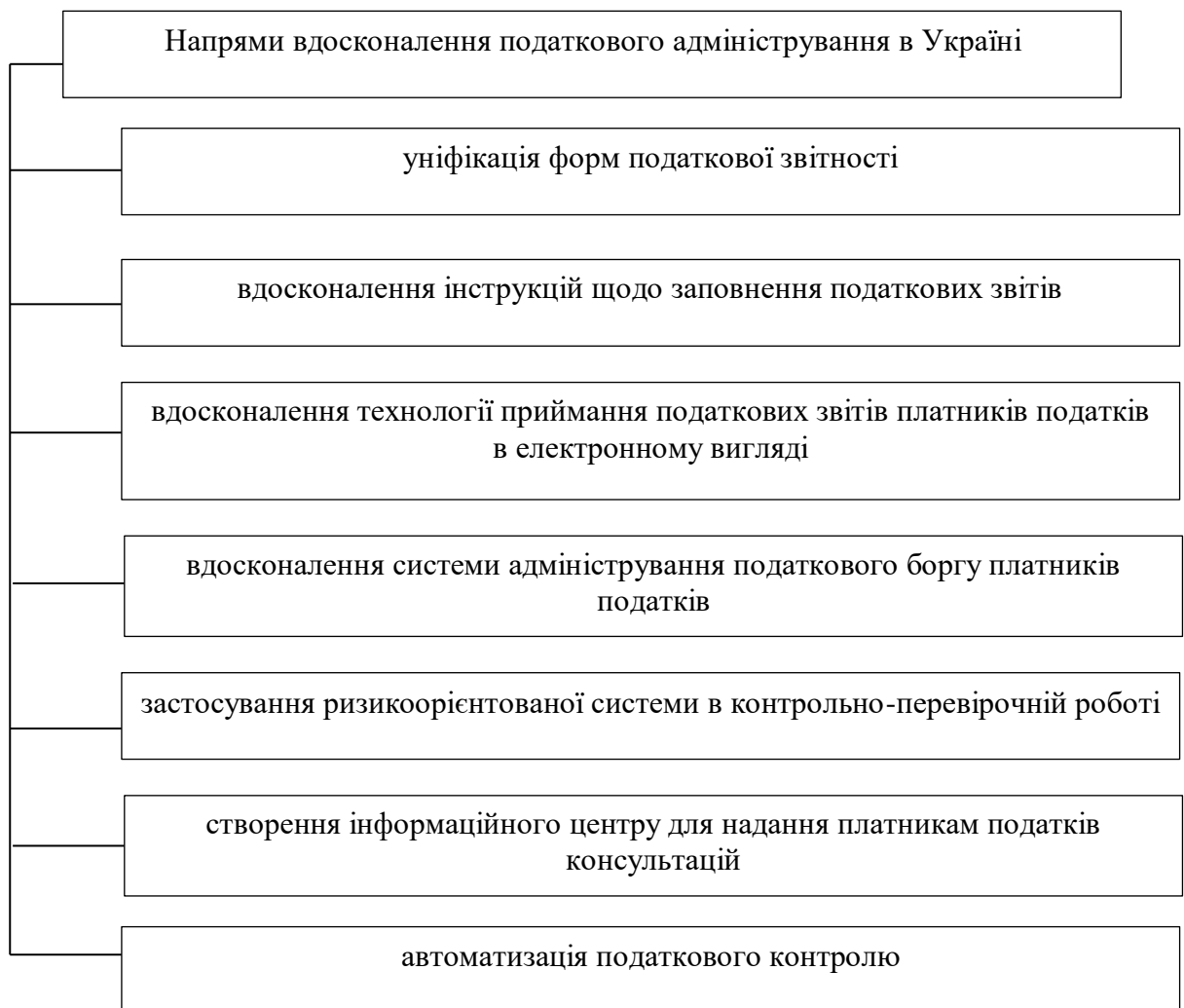

Рис. 3.2. Напрями вдосконалення податкового адміністрування в Україні
Джерело: [12]

Лібералізація оподаткування в період війни, на нашу думку, є вимушеним антикризовим заходом. Вважаємо, в умовах воєнного часу буде доречним і виправданим зменшення не лише податкових ставок, а й витрат

на адміністрування податків [12]

Таким чином, ефективність функціонування податкової системи безпосередньо залежить від дієвого податкового контролю, оскільки при високій результативності податкового контролю можна покладатися на те, що платники податків сплачуватимуть їх своєчасно та в повному обсязі [12].

Серед головних заходів з допомоги має бути включена підтримка малого бізнесу.

Одними із методів державного стимулювання розвитку малого підприємництва є:

1. Зменшення навантаження податків за допомогою встановлення граничної межі оподаткування підприємців малого бізнесу, зменшення кількості податків.

2. Встановлення пільг з приводу оподаткування прибутку малих підприємств; надання державних субсидій.

3. Державна підтримка розвитку факторингової та лізингової діяльності.

4. Розміщення держзамовлення на виробництво продукції та надання послуг сектором малих підприємств на конкурсній основі.

5. Створення розвинутої системи інформаційно-консультаційного забезпечення та ринкової інфраструктури [31].

ВИСНОВКИ

В умовах політико-економічної нестабільності національної економіки актуалізується посилення пріоритетності розвитку малого бізнесу, який відзначається більш гнучкою мобільністю до несприятливих умов зовнішнього середовища, здатністю забезпечення ділової активності підприємницької діяльності.

За результатами дослідження можна дійти висновку, що незважаючи на всі проблеми, з якими стикаються підприємства, мале підприємництво має переваги перед великими та середніми. Це пов'язано з їх більшою мобільністю, можливістю підлаштовуватися під постійні зовнішні та внутрішні зміни. Запропоновано звернути увагу на внутрішніх виробників та постачальників, забезпечити їх державними замовленнями, доступним капіталом для розвитку існуючих та створення нових підприємств.

Визначено, що спрощена система оподаткування постійно зазнає змін у відповідь на потреби економіки та суспільства. Протягом останніх двох років спрощена системи оподаткування була зміненою відповідно до військових умов, що змінили порядок нарахування єдиного податку, внеску та переходів на різні системи оподаткування. Відповідно, змінилися і правила обліку, що вимагають підготовки документації, розрахунків та звітності. Сьогодні спрощена системи оподаткування надає можливість замінити низку податків єдиним податком, що спрощує облік та знижує податкове навантаження, однак попри це малий бізнес має додаткові бюджетні навантаження, що створює непрозорі умови для створення та функціонування суб'єктів малого підприємництва. Окрім того, ряд обмежень у вигляді встановлених граничних показників доходів та кількості працівників, а також обмеження на деякі види діяльності, роблять систему не такою універсальною, як би могло здатися на перший погляд.

З'ясовано, що спрощена система оподаткування виступає важливою складовою державної податкової політики. Ця системи має ряд своїх переваг,

що мають забезпечити стійкий розвиток підприємництва в нашій державі. Однак, існують недоліки, які потрібно комплексно вирішувати, але слід враховувати соціально-економічний і політичний стан держави, а також регіональні особливості розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва.

Відзначено, що спрощена система оподаткування є важливою складовою державної податкової політики стимулювання розвитку малого підприємництва та показує свою значимість у податкових надходженнях місцевих бюджетів. Введені новації та подальше їх скасування у період воєнного стану призвели до зміни структури податкових надходжень, ускладнення процедури адміністрування податків і підготовки податкової звітності представниками бізнесу. Основою фіскальної значимості спрощеної системи оподаткування є надходження єдиного податку від фізичних осіб-підприємців. Відтак податкові реформації мають бути спрямовані саме на податкове стимулювання підприємців, які впроваджують стратегічно значимі та соціально значущі види економічної діяльності з метою стабілізації розвитку підприємницької діяльності, збільшення податкових надходжень та зростання добробуту як суб'єктів малого бізнесу, так і споживачів.

Опрацювання нормативної літератури дало можливість визначити, що загальною умовою для всіх платників податків є достовірність формування інформації щодо визначення бази оподаткування відповідним податком. Така інформація має бути сформована в системі бухгалтерського обліку. Щодо ведення обліку та подання фінансової звітності, то дана складова спрощеної системи має певні особливості. Операції щодо збору, обробки інформації та подальшої її передачі на різні рівні управління обслуговують всі функції управління та етапи діяльності: планування, організацію, подальший контроль і оцінку. Облікове забезпечення дає змогу накопичувати та систематизувати інформації про різні сфери діяльності суб'єктів малого бізнесу на підставі якої можна проводити системний аналіз, втілювати

багатовекторний контроль результатів діяльності, оцінювати ризики та перспективи подальшого розвитку.

Базовим підприємством під час написання кваліфікаційної роботи обрано «Фізична особа-підприємець Самохвал Валерій Миколайович» (ФОП Самохвал В.М.). Місцезнаходження підприємства м. Кодима Одеська область Кодимський район. Основний вид діяльності ФОП Самохвал В.М. – технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів. ФОП Самохвал В.М. є суб'єктом малого підприємництва і виступає платником єдиного податку 2 групи.

Зазначено, що вагоме значення для підвищення інформаційного навантаження системи обліку має подальший розвиток управлінського обліку який повинен займати вагоме місце в інформаційно-обліковій політиці кожного СМП, якщо воно планує здійснювати свою поточну діяльність з максимальною результативністю і ефективністю, отримувати позитивний фінансовий результат.

Підсумовуючи відзначено, що трансформації бухгалтерського обліку відповідно до нових вимог цифровізації є неминучим етапом його розвитку. Нині в розвитку і довгостроковому виживанні малих підприємств головну роль відіграє цифровізація, яка дозволяє оперативно обробляти і структурувати дані, робити бізнес-інформацію персоналізованою. Персоналізованість облікової інформації означає, що вона формується на основі запитів кожного окремого стейкхолдера і може задовольняти їх розрізнені інформаційні інтереси. Така інформація є релевантною для них і має цінність для прийняття управлінських рішень. Краща структурованість облікової інформації спрямовує малі підприємства на реалізацію власного потенціалу завдяки розкриттю наявних і доступних ресурсів, їх структури, а також розширенню можливостей їх повного, раціонального і ефективного використання для досягнення поставлених цілей. Таким чином, бухгалтерський облік насправді стає суспільним інститутом, який забезпечує взаємозв'язок і взаємопогодженість суб'єктів господарської системи.

Цифровізований облік дає можливість оперативно будувати надійні фінансові прогнози, формувати стратегію розвитку. Отже, розвиток малого підприємства корелює із рівнем його облікової роботи. Тому важливим фактором зростання є формування цифрового облікового бізнес-середовища.

Визначено, що державні органи влади вживають низку заходів щодо оподаткування суб'єктів малого підприємництва для мінімізації негативних наслідків, спричинених війною та оголошеним воєнним станом, який можна назвати періодом зростаючих ризиків для бізнесу. Під час воєнного стану в Україні можуть бути введені додаткові податки та збори, які допоможуть забезпечити фінансування потреб військових операцій та допомогти відновити економіку після війни. Крім того, можуть бути здійснені заходи з підвищення ефективності збору податків та боротьби з корупцією в податковій сфері. Також можуть бути введені податкові пільги та знижки для підприємств, які займаються виробництвом товарів та послуг, які є необхідними для воєнних потреб. Після закінчення війни потреби державного бюджету не зменшаться, вони будуть дуже значними з огляду на необхідність відбудови держави, тому радикального зниження податків не передбачається. Планується програма відбудови, яка спрямована на залучення великої кількості приватних інвестицій. Зрозуміло, що така програма потребує відповідного податкового середовища. Прогнози щодо податкової політики в Україні після закінчення воєнного стану залежать від багатьох факторів, таких як політична стабільність, економічна ситуація в країні, зовнішньополітичні відносини та інші. Однак, можна очікувати, що держава продовжить реформування податкової системи, зокрема, спрощення процедур та зменшення податкового тягаря для бізнесу, зокрема малого та середнього. Також можливо, що будуть введені нові податки, які сприятимуть розвитку економіки та покращенню соціально-економічної ситуації в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асауленко В. Особливості організації обліку суб'єктами малого підприємництва аграрної сфери. *Розвиток фінансів, аудиту, бухгалтерського обліку та оподаткування: реалії часу*: II Міжнар. наук.-практ.а інтернет-конф. студ., асп. та молод. вчен. пам'яті видатного українського вченого-економіста Сергія Ілліча Юрія (м. Кам'янець-Подільський, 01 лютого 2023 р.). Кам'янець-Подільський: НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут». 2023. С. 461-463.
2. Белова І., Семенишина Н., Мельничук О. Генезис становлення облікової системи малих підприємств в Україні. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. Вип. 1-2. С. 26-48.
3. Бізнес скаржить на постійні податкові зміни та нестачу часу на адаптацію. URL: <https://eba.com.ua/biznes-skarzhytsya-na-postijni-podatkovizminy-ta-nestachu-chasu-na-adaptatsiyu/> (дата звернення: 15.03.2024).
4. Бобиль В.В., Топоркова О.А. Оподаткування малого бізнесу: нормативно-організаційний аспект. *Review of transport economics and management*. 2019. Вип.1(17). С. 35-47.
5. Бунда О.М., Матюха М.М. Цифровізація системи бухгалтерського обліку підприємства. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. №6 (17). С. 133-142.
6. Василюк Н.М. Наукові підходи до розвитку малого бізнесу в умовах війни. URL: <https://reicst.com.ua/asp/article/view/monograph-02-2022-01-08/monograph-02-2022-01-08> (дата звернення: 15.04.2024).
7. Господарський кодекс України : Кодекс, Закон № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.04.2024).
8. Грановська І.В. Сучасний стан розвитку оподаткування малого бізнесу в Україні. *Держава та регіони*. 2021. №3 (120). С. 114-121.
9. Добрунік Т.П. Спрощена система оподаткування: фіскальна

значимість та пріоритети розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 60.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3543/3473>
(дата звернення: 15.04.2024).

10. Довгопол Л. Як вести бухгалтерський облік в умовах війни: поради від бухгалтерської компанії «Олімп». URL: <https://business.diia.gov.ua/cases/finansi/ak-vesti-buhgalterskij-oblik-v-umovah-vijni-poradi-vid-buhgalterskoikompanii-olimp> (дата звернення: 15.04.2024).

11. Долбнєва Д.В., Сподарик Т.І. Стан та перспективи використання комп'ютерних технологій в обліково-аналітичній роботі вітчизняних підприємств. *Облік і фінанси*. 2020. №3 (89). С. 22-29.

12. Іваненко В., Лайчук С., Хоменко Г. Податкова політика суб'єктів малого бізнесу під час воєнного стану. *Економіка. Управління. Інновації*. 2023. Вип. №1 (32). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/37674/1/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).

13. Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

14. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік I: підручник. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю. В. 2020. 496 с.

15. Іщенко Я.П., Подолянчук О.А., Коваль Н.І. Фінансовий облік II: підручник. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю. В. 2021. 396 с.

16. Калетнік Г.М., Гончарук І.В., Ємчик Т.В., Лутковська С.М. Аграрна політика та земельні відносини: підручник. Вінниця: ВНАУ, 2020. 307 с.

17. Кічук О.С., Тарасова Ю.А. Сучасний стан та підтримка малого підприємництва України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2023. №1-2 (84-85). С. 145-156.

18. Коваль Л.В. Облікова політика в управлінні підприємством.

Ефективна економіка. 2019. №5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2019/44.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

19. Коваль Л.П. Використання зарубіжного досвіду оподаткування в системі фінансової підтримки розвитку малого бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 19. С. 403-405.

20. Крисак А.О., Мусятовська О.С. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. *Економіка та держава*. 2018. №12. С. 68-73.

21. Кудлаєва Н.В. Порядок формування облікової політики суб'єктів малого бізнесу. URL: http://visnuk20161.blogspot.com/p/blog-page_0.html (дата звернення: 15.04.2024).

22. Лагодієнко Н.В., Скляр Л.Б., Степаненко С.В. Електронне адміністрування податків як засіб підвищення ефективності їх сплати. *Економічний простір*. 2022. №178. С. 78-82.

23. Лепетан І.М., Здирко Н.Г. Статистична звітність як джерело інформаційного забезпечення вирощування енергетичних культур в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. №3 (31). С. 115-125.

24. Лещенко Р. М., Наум А.А. Напрямки вдосконалення оподаткування малого підприємництва: євроінтеграційний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 43. Т. 2. С. 72-75.

25. Лобода Н.О., Чабанюк О.М., Мосолова Ю.О. Спрощена система оподаткування як мікроекономічний фіскальний регулятор. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 228-234.

26. Маркус О.В., Сахарук М.О. Особливості організації обліку у суб'єктів малого підприємництва. *Молодий вчений*. 2020. №10 (86). С. 223-228.

27. Мартиняк І., Крижанівська К. Цифровізація державних сервісів як елемент підтримки бізнесу. *Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, діджиталізація та інновації*: збірник тез

доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції (м.Тернопіль, 23–24 листопада 2022 р.). Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2022. С.42-44.

28. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. №720. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF11044.html (дата звернення: 15.04.2024).

29. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. №422. URL: https://kodeksy.com.ua/norm_akt/source-%D0%9C%D0%A4%D0%A3/type-%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7/422-25.06.2003.htm (дата звернення: 15.04.2024).

30. Міца В.В. Малий бізнес як суб'єкт економічної системи регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 20, ч. 2. С. 123-126.

31. Могильська В., Подвірна Т. Стимулювання бізнесу в період воєнного стану в Україні. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/38540/2/FMZKPNES_2022_Mohylska_V-Stimulation_of_business_195-197.pdf (дата звернення: 15.04.2024).

32. Мулик Т.О. Облікова політика як інструмент управління оподаткуванням. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 1007-1012.

33. Мурована Т.О. Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2144/2073> (дата звернення: 15.04.2024).

34. Новіков В.В. Диджиталізація бухгалтерського обліку малих підприємств. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. №3 (105). С.

81-88.

35. Овчарова Н.В., Мартиненко Т.В., Самотой Ю.С. Напрями посилення інформаційного навантаження обліку суб'єктів малого бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 28. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/469/451> (дата звернення: 15.04.2024).

36. Онищенко В. Книга обліку доходів та витрат платника єдиного податку. URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/6792-kniga-oblku-platnika-dinogo-podatku> (дата звернення: 15.04.2024).

37. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 09.12.2011 №1591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

38. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

39. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 15.04.2024).

40. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

41. Подолянчук О.А., Гудзенко Н.М., Коваль Н.І. Фінансова звітність в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13. С. 21-29.

42. Подолянчук О.А. Організація обліку суб'єктів малого підприємництва. *Ефективна економіка*. 2017. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5536> (дата звернення: 15.03.2024).

43. Подолянчук О.А. Діяльність суб'єктів малого підприємництва: нормативно-правовий аспект. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. №5. С. 51-60.

44. Правдюк Н.Л., Коваль Л.В., Коваль О.В. Облікова політика підприємств: навч. посіб. Київ:, «Центр учбової літератури», 2020. 647 с.
45. Правдюк Н.Л., Лепетан І.М., Бурко К.В. Тактичний та стратегічний менеджмент підприємств: обліковий аспект: монографія. Вінниця: Видавництво ФОП Кушнір Ю.В., 2020. 448 с.
46. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України №4618-VI від 22.03.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 15.05.2025).
47. Русин-Гриник Р.Р., Балашов Г.Б. Облік та оподаткування в системі державного управління в період воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2023. №12. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2719/2755> (дата звернення: 15.04.2024).
48. Скорик М.О., Брухаль В.Р. Податкове стимулювання бізнесу в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2023. №4 (116). С. 173-177.
49. Скрипник С.В., Лавров Р.В., Шепель І.В. Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2579/2498> (дата звернення: 15.04.2024).
50. Стасюкова К.В. Проблеми організації бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8, вип.. 3. С. 52-56.
51. Табінський В.А., Калашник М.В., Калмиков Д.В. Державна підтримка малого бізнесу як чинник соціальної політики держави. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 126-130.
52. Татарінов В.В., Татарінов В.С., Кришан О.Ф. Проблеми малого бізнесу в період кризи та шляхи їх подолання *Ефективна економіка*. 2024. №2. URL: <https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3100/3136> (дата звернення: 15.04.2024).
53. Тітенко З.М., Коцюруба О.М. Особливості процесу оподаткування малого та середнього бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. URL:

звернення: 15.04.2024).

54. Топоркова О.А. Облікова система малих підприємств України в контексті законодавчих змін. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2020. № 11 (43), 3 т. С. 55-61.

55. Тульчинська С.О., Клименко М.О. Розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. №3. С. 44-47.

56. Хмелюк А. Розвиток малого бізнесу в Україні як фактор становлення соціально орієнтованої економіки: нормативний та обліковий аспект. *Економічний аналіз*. 2019. Т. 29, № 3. С. 116-123.

57. Хоча Н.В. Нормативно-правове забезпечення облікової системи малих підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 5. С. 1048-1053.

58. Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2017. Вип. 3 (08). С. 33-38.

59. Шнирков О.О., Руденко І.В. Місце та роль малого бізнесу у міжнародній економічній діяльності. *Молодий вчений*. 2020. №11 (87). С. 226-230.

60. Шот А.П., Підручняк К.П. Організація бухгалтерського обліку та оподаткування на підприємствах у сучасних умовах. *Молодий вчений*. 2022. №12 (112). С. 129-133.